ANTİK ROMA MİTOLOJİSİNDE DENİZ VE DENİZCİLİK

AYNUR CİVELEK & YUNUS EMRE BAHADIR

DUVAR

ROMA MİTOLOJİSİNDE DENİZ ve DENİZCİLİK

Aynur CİVELEK

Yunus Emre BAHADIR

ROMA MİTOLOJİSİNDE DENİZ ve DENİZCİLİK

Aynur CİVELEK, Yunus Emre BAHADIR

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan BALPETEK
Kapak Tasarımı: Aynur CİVELEK
Sayfa Tasarımı: Duvar DESIGN
Basım Tarihi: Kasım 2026
Yayıncı Sertifika No: 49837
E-ISBN: 978-625-5471-38-3

© Duvar Yayınları
853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir
Tel: 0 232 484 88 68

www.duvaryayinlari.com
duvarkitabevi@gmail.com

Ailelerimize….

Hatay- Defne (Harbiye), Oceanus ve Tethys Mozaiği, MS 2-3. yüzyıl

ÖNSÖZ

Grekçe mytos (efsane, hikaye) ve logos (söz, bilim) kelimelerinin bileşiminden oluşan "mytologia" ya da dilimizdeki yaygın kullanımıyla "mitoloji" dünya uygarlıklarının birçoğunda var olmuştur. Yaşamın oluşumu ve devamı, yeryüzü ve gökyüzü, toplumsal ve siyasal durum, inanç ve duygular gibi insana ve dünyaya ait olanlar tanımlanmaya ve anlamlandırılmaya çalışılarak efsaneleştirilmiştir. Belki ilk insandan itibaren oluşmaya başlayan mitoslar, yazı ile birlikte tarihe geçmiştir. Bu efsanelerde çok sayıda tanrı, yarı tanrı, kahraman ve yaratıklar, ölümlüler ve simgeler yer almıştır. Mitoslar, toplumlara göre farklılık gösterebildiği gibi, çeşitli nedenlerle birbirinden etkilenmiş benzer mitoslara da ratlanabilmektedir. Roma Mitolojisi de, kendinden önceki kültürlerden izler taşıdığı gibi coğrafi, sosyo-politik ve kültürel nedenlerle tamamen kendine özgü unsurlarlar da barındırmaktadır. Roma için son derece önemli olan deniz ve denizle ilişkili tüm canlılar, doğal olarak mitoslarda yerini almıştır.

Roma İmparatorluğu'nun egemen olduğu topraklar Britania'dan Doğu Akdeniz'e kadar uzanmıştır. Latince'de "Bizim Denizimiz" anlamındaki "Mare Nostrum" özellikle Akdeniz'i ifade etmede kullanılmıştır. Bu büyük su kütlesi, sınırlar ve politika bağlamında büyük öneme sahiptir. Bunun yanı sıra, Karadeniz'de ve Atlantik kıyılarında egemenlik kurmuştur. Roma İmparatorluğu, kendinden önceki toplumların denizcilik bilgilerinden faydalanmışlardır. Antik Dönem'de Avrupa'dan Asya'ya önemli yerleşimler arasında gerçekleşen kültürel, dini ve sanatsal alışverişlerde uzun mesafeli ticaret önemli bir rol oynamıştır. Roma denizciliği ile ilgili çok sayıda arkeolojik keşif yapılmıştır. Araştırma ve kazılarla saptanan batıkların yanı sıra, yerleşimlerde sürüdürülen kazılardan ele geçen arkeolojik materyal (seramik, heykel, mozaik, duvar resmi gibi) üzerinde Roma denizciliyle ilgili betimlemeler çok sayıdadır.

Arkeoloji biliminin ana konularından birini oluşturan mitoloji ve ikonografi alanında günümüze dek çok sayıda yayın yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Bu çalışma, Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki deniz ile ilişkili mitoslar ve karakterlere odaklanmaktadır. Bilgiler, arkeolojik eserlerlerle zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Aynur CİVELEK- Yunus Emre BAHADIR

Aydın – 2026.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ **5**
FİGÜRLER DİZİNİ **8**
GİRİŞ **15**
ROMA MİTOLOJİSİNDE DENİZ ve DENİZCİLİK **18**
Ancora (Çıpa) 21
Canis Marinus / Köpek Balığı 23
Capricornus / Deniz Keçisi 23
Castor ve Pollux 25
Charybids 25
Ceto 28
Cetus 29
Cupido 31
Deniz Erkeği 33
Deniz Eşeği 34
Deniz Yıldızı 35
Draco Marinus / Deniz Ejderi 36
Deniz Kaplanı 38
Doris 39
Equus 40
Glaucus 41
Hippocampus / Deniz Atı 41
Hydra 42
Ichthyocentaurus 43
İsis 44
Lares 48
Leocampus / Deniz Aslanı / Aslan Balığı 49
Magna Mater 50
Mare 51
Murex 52
Nauplius 53
Neptunus 53
Nereidler 55
Oceanidler 57
Oceanus 58
Octopus / Ahtapot 60
Pardalocampus / Deniz Panteri 61
Pistrix 62

Phorcys 62
Porphyrios 63
Portunus 64
Priapus 67
Proteus 68
Rana Marina / Deniz Kurbağası 69
Rostrum (Gemi Koçbaşı) 70
Salacia 71
Scylla 72
Siren 74
Taurocampus / Boğa Balığı 76
Tempestas 76
Testudines / Deniz Kaplumbağası 76
Triton 77
Tridens / Fuscina / Üç Dişli Mızrak 79
Venilia 80
Venus 81
Yunus Balığı 82
KAYNAKÇA **84**

FİGÜRLER DİZİNİ

İç Kapak: Oceanus ve Tethys Mozaiği. https://www.hatay.gov.tr/kurumlar/hatay.gov.tr/belgeler/ekitaplar/hatay_konusan_mozaikler.pdf , 4. 10. 2026.

Fig. 1. Sicilya'daki Roma lüks arazisi Villa Romana del Casale'den bir mozaik üzerinde deniz yaratıkları.

Fig. 2. Ephesus, yamaç evler'den bir mozaik. MS 1-2. Yüzyıl. https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Mosaic_with_marine_deities,_Terrace_Houses_of_Ephesus#/media/File:Mosaic_floor_in_the_Terrace_Houses_depicting_a_Nereid_riding_a_Hippocamp_(half-horse,_half-fish)_and_a_Triton,_late_1st_or_2nd_century_AD,_Ephesus,_Turkey.jpg

Fig. 3. Antik bir gemi kaptanına/armatörüne ait olan Kornutos Phoibianos Yazıtlı Stel (Mezar Taşı). Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi. (Spanu, 2020: Fig. 3)

Fig. 4. Antalya- Side Apollon Tapınağı. https://kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/8120

Fig. 5. Fig.5. Roma- Traianus Sütunu (MS 113) üzerinde çıpa betimi.

https://legioilynx.com/2012/04/24/trajans-column-boats/ , 23. 9. 2026.

Fig. 6. Fig. 6. Ancora (Çıpa). Rich, 1890: 34.

Fig. 7. Canis marinus. https://bestiary.ca/beasts/beast106171.htm

Fig. 8. Augustus ve Capricornus (Jellonek, 2018: Fig.1).

Fig. 9. Sorothus Mozaiği üzerinde deniz keçisi üzerinde bir Nereid (Neira, 2011: Fig. 21)

Fig. 10. Messina'daki Neptün çeşmesinin detaylarından Scylla ve Charybdis. Solda Scylla, sağda Charybdis. https://discovermessina.com/scylla-and-charybdis-legend-strait-of-messina/ 15. 10. 2026.

Fig. 11. Charybdis'in betimlendiği bir masa ayağı. Farnese Koleksiyonu'ndan. MS 2. yüzyıl. Napoli Arkeoloji Müzesi. https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Reliefs_in_the_Museo_Archeologico_(Naples)#/media/File:Table_Support_with_Scylla_and_Charybdis_(49344794108).jpg 15. 8. 2026.

Fig. 12. Acholla'daki Traianus Hamamları'ndan bir mozaik üzerinde üç su tanrısı. Geç Roma mozaiği. Ortada Phorcys, sağda Ceto ve solda Triton ya da Thaumas.

https://en.wikipedia.org/wiki/Phorcys#/media/File:Phorkys_Mosaic_Bardo.jpg , 15. 10. 2026.

Fig. 13. John Flamsteed'in Atlas Coelestis (1729) adlı eserinde resmedilen Güney Gökyüzü Okyanusu'ndan yükselen deniz canavarı Cetus.

https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~365246~90132618:11---Cetus--Atlas-Coelestis , 24. 9. 2026.

Fig. 14. Roma Mozaiği, Gaziantep-Zeugma antik kentinden.

Cetus'u öldürdükten sonra Andromeda'yı zincirlerinden kurtaran Perseus.

Fig. 15. Pompeii'den Roma duvar resmi. Andromeda, ketoslara maruz kalmış durumda. (Papadopoulos ve Ruscillo, 2002: Fig. 20)

Fig.16. Cilicia'da bir Cupido heykeli. (Laflı, 2015: 11)

Fig. 17. Hatay- Daphne'den (Harbiye) "Oceanus ve Tethys Mozaiği", MS 4. yüzyıl. Üzerinde balık avlayan bir Cupido betimlemesi görülmekte. (Hatay Konuşan Mozaikler, 2011: 58)

Fig. 18. Libya'dan bir mozaik üzerinde deniz erkeği, MS 540. https://www.livius.org/pictures/libya/qasr-libya-theodorias/qasr-libya-mosaic-1.08.e-merman/ 4. 10. 2026.

Fig. 19. Deniz Eşeği. https://bestiary.ca/beasts/beast107560.htm /29. 9. 2026 15. 10.2026.

Fig. 20. Deniz yıldızı betimi.

https://bestiary.ca/beasts/beastgallery107700.htm

Fig. 21. Draco marinus https://bestiary.ca/beasts/beast104616.htm 1. 10. 2026.

Fig. 22. Cezayir'in Batna Eyaletindeki Timgad Arkeolojik Alanı Müzesi'ndeki bir mozaik üzerinde deniz kaplanı.

https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Mosaic_of_sea_monsters_(Timgad)#/media/File:Closeup_to_the_mosaic_of_the_Nereids_by_Aspasios,_made_up_of_small,_closely_set_tesserae_(opus_vermiculatum),_from_the_baths_in_Lambaesis,_mid-2nd_century_AD,_Mus%C3%A9e_de_Timgad,_Algeria_(52709753742).jpg

Fig. 23. Adana- Osmaniye, Flaviopolis antik kentinden bir mozaik üzerinde deniz kaplanı ve üzeirnde bir NereidTerpiomeneh

https://goturkiye.com/culturaljour,neys/blog/roman-mosaics-of-city-of-flavians-in-ancient-cilicia 26. 9. 2026.

Fig. 24. Kıbrıs- Nea Paphos'tan, Aion Evi'nden bir mozaik üzerinde The Nereidler (Doris, Thetis, Galateia, Zeus, Athena, Pontus). Tez 11.

Fig. 25. Equus. (Rich, 1890: 266)

Fig. 26. Adana- Yumurtalık, Aigeia antik kentinden, Aigeai Evi'nden mozaik. (Demir, 2022. 194. Fig 3).

Fig. 27. İspanya'dan bir mozaik, MS 26.

https://en.wikipedia.org/wiki/Lernaean_Hydra#/media/File:Mosaico_Trabajos_H%C3%A9rcules_(M.A.N._Madrid)_02.jpg 15. 10. 2026.

Fig. 28. Zeugma antik kentinden mozaik üzerinde Ichthyocentauroslar.

https://en.wikipedia.org/wiki/Ichthyocentaur#/media/File:Ven%C3%BCs'%C3%BCn_Do%C4%9Fu%C5%9Fu_Mozai%C4%9Fi.jpg 26. 9. 2026.

Fig. 29. Tunus- Bardo'dan mozaik. MS 3. yüzyıl.

https://en.wikipedia.org/wiki/Neptune_Triumph_and_the_House_of_Sorothus_mosaic#/media/File:GiorcesBardo48.jpg 26. 9. 2026.

Fig. 30. Mısır-Aleksandria sikkesi. Yelkeni ve deniz feneriyle İsis Pharia. https://isiopolis.com/2022/11/06/isis-pelagia-lady-of-the-sea/ 15. 10. 2026.

Fig. 31. Kıbrıs'tan, bronz Isis-Tyche heykelciği. Bristish Museum / İngiliz Ulusal Müzesi.

https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1955-1215-1 15. 10. 2026.

Fig. 32. Pişmiş toprak bir kandil üzerinde İsis. (Kitat, 2025: Fig. 1.)

Fig. 33. İtalya- Ostia'dan bir duvar resmi. Navigium İsidis. https://isiopolis.com/2022/11/06/isis-pelagia-lady-of-the-sea/ 15. 10. 2026.

Fig. 34. İtalya- Pompeii Vetti Evi Naiskos Tipli Lararium. (Şahin, 2017: 54).

Fig. 35. Fas- Meknes'e yakın Volubilis'ten bir eve ait bir mozaik üzerinde Triton ve solda Leocampus betimlemesi.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Volubilis#/media/Dosya:Mosaic-Amphition's_chariot.jpg 25. 9. 2026.

Fig. 36. Ostia Antica'dan Neptun Mozaiği'nde Leocampus betimi. (Serrano, 2026: Fig. 5).

Fig. 37. Antefiks kabartması üzerinde Navis Salvia ve Magna Mater. (Nikoloska 2012: 269: Fig. 5)

Fig. 38. Hatay'dan bir mozaik üzerinde (MS 5. yüzyıl) Mare betimlemesi, Hatay Arkeoloji Müzesi. https://en.wikipedia.org/wiki/Thalassa#/media/File:Hatay_thalassa.jpg 15. 10. 2026.

Fig. 39. Pompeii'den bir mozaik (MS 1. yüzyıl) üzerinde Murex ya da purpura (D). Guasparri, 2022: Fig. 11.

Fig. 40. İtalya- Herculaneum'dan, MS 1. yüzyıla ait mozaik üzerinde Neptunus ve Salacia. https://commons.wikimedia.org/wiki/Salacia_(mythology)#/media/File:Herculaneum_Neptune_And_Amphitrite.jpg 15. 10. 2026

Fig. 41. Tunus - Susa'dan mozaik, MS 3. yüzyıl. İki denizatının çektiği bir arabada duran Neptün'ün zaferi. Musée Archéologique de Sousse / Sousse Arkeoloji Müzesi.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Nept%C3%BCn_(mitoloji)#/media/Dosya:Sousse_neptune.jpg 15. 10. 2026.

Fig. 42. Aydın- Tralleis antik kentinden "Pasithoe kabartması". MS 1.yüzyıl sonu. (Dinç, 2012: Fig. 1).

Fig. 43. Mermer kabartma. MS 2. yüzyılın ilk çeyreği. Triton üzerinde Nereid. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/256164 15. 10. 2026.

Fig. 44. Zeugma'dan bir mozaik, MS 1-2. yüzyıl. Oceanid betimlemesi, Gaziantep Arkeoloji Müzesi.

https://tursabdunyasi.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/07/zeugma-4.jpg 29. 9. 2026.

Fig. 45. Gaziantep- Zeugma antik kentinden bir mozaik üzerinde Poseidon, Oceanus ve Thetys.

https://zeugma.org.tr/portfolio/posseidon-oceanus-ve-tethys-mozaigi/ 15. 10. 2026.

Fig. 46. Hadrianus Döneni'ne ait (MS 117-138) AR denarius ve üzerinde Oceanus betimlemesi.

https://www.accla.org/actaaccla/mythologicdevices.html 15. 10. 2026.

Fig. 47. Pompeii'den bir mozailk üzerinde ahtapot. Napoli Ulusal Arkeoloji Müzesi.

https://ocean.si.edu/holding-tank/images-hide/ancient-octopus-pompeii 4. 10. 2026.

Fig. 48. Stabiae'deki Villa Arianna'dan bir duvar resmi. Deniz panterine uzanmış bir Nereid.

Napoli Ulusal Arkeoloji Müzesi. MS 1. yüzyıl.

https://www.worldhistory.org/collection/83/marine-life-in-ancient-mediterranean-art/22/ 16. 8. 2026.

Fig. 49. Pistix. Positano Katedrali'nin çan kulesinde.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Il_Pistrice_-_Positano.JPG 29. 9. 2026.

Fig. 50. Hatay Arkeoloji Müzesi'nden bir mozaik, MS 4. yüzyıl. Deniz perisi Dynamene, deniz tanrısı Phorkys'un sırtında yol alırken. (Neira, 2011: Fig. 49).

Fig. 51. Jonah Lahdi / Yunus Lahdi. Mermer, MS 290. Web Sanat Galerisi; Musei Vatikan (Vatikan Müzeleri) Museo Pio Cristiano.

https://www.nasscal.com/materiae-apocryphorum/jonah-sarcophagus/ 15. 10. 2026.

Fig. 52. Ege Denizi'ndeki Schoinousa adasında karaya vuran bir balinanın yedi adet yarı eklemli omuru. (Papadopoulos ve Ruscillo, 2002: 199; Fig. 14).

Fig. 53. Hatay Arkeoloji Müzesi'nde bir mozaik (MS 5. yüzyıl) üzerinde yunus üzerinde Palaemon. https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Thalassa_mosaic_(Antakya_Archaeological_Museum)#/media/File:Antakya_Archaeology_Museum_Thalassa_and_the_nude_fisherman_in_2004_09.jpg 15. 10. 2026.

Fig. 54. Melikertes-Palaimon'un dairesel tapınağı olan Palaemonium'u gösteren bronz Roma sikkesi. MS 161-80. Berlin, Staatliche Museen.

https://imaginingancientcorinth.com/wp-content/uploads/2016/09/palaemonium-coin.jpg 26. 9. 2026.

Fig. 55. Portunalia Tapınağı.

https://en.wikipedia.org/wiki/Temple_of_Portunus#/media/File:L06_709e_Tempel_des_Portunus.jpg 27. 9. 2026.

Fig. 56. Hilal ay ve phalluslu bronz proembolion, Ren Roma donanma gemisi. Bonn, Rheinisches Landesmuseum. (Neilson, 2002: 251, Fig. 3).

Fig. 57. Priapos heykelciği, mermerden, MS 2. yüzyıl. Antalya Arkeoloji Müzesi. (Akbaş., Parıltı ve Karaoğlan, 2023: 172, Resim. 1).

Fig. 58. Selanik'ten, Protheus, "Denizin Yaşlı Adamı" iismli mozaik. MS 1. yüzyıl. Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi.

https://greekreporter.com/2022/05/23/magnificent-mosaic-summer-seen-for-first-time/ 4. 10. 2026.

Fig. 59. Nilüfer yaprağının üzerinde oturan kurbağa. Pompeii'den Fauna Villası'ndan. Museo Archeologico Nazionale, Napoli, İtalya. https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Animals_in_a_nilotic_scene,_mosaics_(from_Pompeii)#/media/File:Entenmosaik.jpg 15. 10. 2026.

Fig. 60. Rostrum. (Rich, 1890: 558).

Fig. 61. Bir Roma sikkesi üzerinde Agrippa başınd arostrum biçimli tacıyla.

https://www.timetravelrome.com/2019/11/01/ancient-roman-coins-of-agrippa/ 15. 10. 2026

Fig. 62. Pompeii'den bir duvar resmi, MS 50- 79. Üzerinde Kentauros, Salacia ve Neptunus betimlemesi.

https://en.wikipedia.org/wiki/Salacia#/media/File:Affreschi_romani_-_nettuno_anfitrine_-_pompei.JPG 27. 9. 2026.

Fig. 63. Pişmiş toprak kandil, MS 2. yüzyıl. Üzerinde Scylla ve karşısında Charybdis.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Oil_lamp_depicting_Scylla_a_monstrous_sea_goddess,_2nd_century_AD,_Staatliche_Antikensammlungen,_Munich_%288958599194%29.jpg 27. 9. 2026.

Fig. 64. Sextus Pompeius tarafından basılan MÖ 1. yüzyıla ait bir denarius'un arka yüzündeki Scylla figürü. https://media.coinarchives.com/b5748659a0506e1363fc1371853f81e7/img/kunker/448/image02906.jpg 15. 10. 2026.

Fig. 65. İtalya Pompeii'den bir duvar resmi üzerinde Odysseus ve sirenler. MÖ 50-75. Britanya Müzesi, Londra. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wall_painting_-_Odysseus_and_the_Sirens_-_Pompeii_-_London_BM_GR_1867-0508-1354_-_01.jpg 15. 10. 2026.

Fig. 66. Tunus'tan bir mozaik (MS 2. yüzyıl) üzerinde Odyssesus ve Sirenler.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Mosa%C3%AFque_d%27Ulysse_et_les_sir%C3%A8nes.jpg 4. 10. 2026.

Fig. 67. İtalya –Aquileia Müzesi'nin lapidarium'unda bir mozaikte deniz boğası üzerinde bir Nereid. MS erken 1. Yüzyıl https://friuliveneziagiuliasecrets.com/en/art-style/museo-archeologico-nazionale-di-aquileia/ 25. 9. 2026.

Fig. 68. Üzerinde Testudo (Deniz Kaplumbağası) olan bir Roma sikkesi. (Markowitz, 4).

Fig. 69. Tunus- Bardo Müzesi'nden bir mozaik, MS 2. yüzyıl. Nereid ve Tritonlar ile birlikte Neptunus. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Neptune_Roman_mosaic_Bardo_Museum_Tunis.jg 15. 10. 2026.

Fig. 70. Zeugma'dan Triton Mozaiği. https://zeugma.org.tr/portfolio/triton-mozaigi/ 15. 10. 2026.

Fig. 71. Bir mozaik üzerinde solda elidne trident tutan Neptunus. MS 2. yüzyıl.

Paphos Arkeolojik Parkı. https://ancientrome.ru/art/artworken/img.htm?id=2825 4. 10. 2026.

Fig. 72. Vacca maris. https://bestiary.ca/beasts/beast104606.htm 1. 10. 2026.

Fig. 73. Pompeii'den bir duvar resmi üzerinde "Deniz Kabuğundaki Venüs Evi", MS 62-79.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aphrodite_Anadyomene_from_Pompeii_cropped.jpg 15. 10. 2026.

Fig. 74. Zeugma'dan "Yunuslu Eros" Mozaiği. Gaizantep Arkeoloji Müzesi. https://zeugma.org.tr/portfolio/yunuslu-eros-mozaigi/ 15. 10. 2026.

GİRİŞ

Yaşam kaynağı olan “su”, tüm canlıların temelinde deyim yerindeyse “içinde”dir. Canlı hücrelerinin içi, büyük oranda sudan oluşmakta, kan ve benzeri sıvı sistemiyle besinler taşınmaktadır. Denizler, göller, nehirler ve su kaynakları çok sayıda canlı türüne ev sahipliği yapmaktadır; yaşam alanlarının oluşturulmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Bu nedenle, su ile ilişkili efsaneler tüm toplumlarda yaygındır.

Roma Mitolojisi’nde “su”, kutsal ve kamusal öneme sahip olmuştur; su ile ilişkili çok sayıda tanrı, yarı tanrı, kahraman ya da yaratık bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu tanrılarla ilişkili kutsal alanlar ve tapınaklar, bazen karada bazen de su kenarlarında inşa edilmiştir. Romalılar tarafından “deniz” yalnızca fiziksel bir varlık olmamış aynı zamanda yaşamlarını, kültürlerini ve kimliklerini etkilemiştir. Roma İmparatorluğu, kendinden önceki toplumların denizcilik bilgilerinden faydalanmışlardır.

Roma İmparatorluğu'nda deniz yoluyla üstünlük kurulmuştur ve özellikle *Mare Nostrum*, Akdeniz'i ifade eden bir terim olarak kullanılmıştır. Latince'de "Bizim Denizimiz" anlamına gelen bu terim, politik ve sınırlar bağlamında, büyük su kütlesini ifade etmiştir. İnsan ve mal dolaşımı çoğunlukla deniz aracılığıyla sağlanmıştır; çok sayıda çalışmada, deniz taşımacılığının kara taşımacılığından daha ucuz olduğu belirtilmektedir. Antik Dönem’de Avrupa’dan Asya’ya önemli yerleşimler arasında gerçekleşen kültürel, dini ve sanatsal alışverişlerde “uzun mesafeli ticaret” önemli bir rol oynamıştır; denizden uzak bölgelere Akdeniz kültür alışkanlıkları götürülmeye çalışılmıştır. Çeşitli hammaddeler, gıda maddeleri ve lüks ürünler, üretim fazlasının olduğu bölgelerden daha az olduğu yerlere ticaret yoluyla aktarılmıştır. Örneğin Çin, Batı Asya ve Akdeniz dünyasına ipek sağlarken, baharat çoğunlukla Güney Asya'dan elde edilmiştir. Ticaret yolları üzerindeki şehirler ve limanlar, tüccara hizmet sunmuş ve uluslararası pazar yerleri olarak zenginleşmiştir. Antik Dünya’nın ticaret yolları, aynı zamanda iletişim yolları olmuştur.

Roma Denizciliği ile ilgili veriler antik kaynaklardan ve arkeolojik kazılardan gelmektedir. Plinius, Strabon, Ovidius, Pausanias, Seneca, Polybius, Livius gibi yazarlar denizcilik faaliyetlerinden söz etmişlerdir. Plinius'un kara ve denizi görme biçimleri arasında bazı ayrımlar bulunmaktadır. Yazar, karanın (terra) insanlara ait olduğunu... insanlığa (homini) asla kızmadığını ve denizden asla insanlar tarafından sahiplenilmiş olarak söz edilmeyeceğini belirtirken, deniz aleminden hayretle söz etmiş ve “doğanın en yüksek işi” olarak tanımlamıştır. Deniz ortamlarının Doğa Tarihi'ndeki özel yerini vurgulamış ve denizi,

olağanüstü üretken ve en büyük yaratıkları üreten bir alem olarak görmüştür. Akdeniz, Hazar Denizi ve Karadeniz gibi uzak deniz kütleleri haritalandırmış, deniz canlıları ve deniz folklorundan söz etmiştir.. Seneca ve Aristoteles gibi yazarlar, deniz yolculuğunun yarattığı fiziksel rahatsızlıkları ve midenin dengesini bozan etkilerini detaylıca incelemiştir. Deniz birçok tehlike barındırdığı kadar aynı zamanda yararlı ve eğlencelidir. Denizle ilgili çok sayıda festivaller, törenler yapıldığı bilinmektedir. Suyun (deniz, nehir ve termal kaynaklar) şifalı olduğuna inanılmıştır; cilt hastalıkları, kas ağrıları ve yorgunluk için kaplıcalar ve deniz kıyıları tercih edilmiştir.

Augustus ile birlikte donanma daha önemli bir güç haline gelmiştir; donanma ile yalnız savaşlar yapılmamış, aynı zamanda barışın korunması da sağlanmıştır. Roma İmparatorluğu'nun egemen olduğu topraklar, Britania'dan Doğu Akdeniz'e kadar uzanmış ve dolayısıyla denizlerdeki egemenlik önemli hal almıştır. Roma İmparatorluğu Dönemi'nde, tüm yayılım alanlarında kentlerin nüfusu artmış, beslenme ve gıda tedariği çok önemli hale gelmiştir. MÖ 1. yüzyılın sonunda, Roma ve çevresinin nüfusu 1 milyonun çok üzerine ulaşmıştır. Ancak Roma imparatorunun en önemli sorumluluğu, tahılın istikrarlı ve sürekli akışını sağlamak olmuştur. Çok çeşitli gıda ürünleri (zeytinyağ, şarap başta olmak üzere salamura yiyecekler, deniz ürünleri vb), inşaat malzemeleri, gündelik eşyalar, sanat eserleri ve köleler gemiler aracılığıyla taşınmıştır. Deniz yolu daha ucuz olmakla birlikte, kışın daha yavaş ve riskli olmuştur. Kendi gemisini kullanan armatör (navicularius) ve kendi hesabına ya da başkalarına ait malzemeleri taşımak için özel nakliyatçılara ihtiyaç duruyulmuştur. Hadrianus Dönemi'nden itibaren bilinen collegia of naviculariii (gemi sahipleri birlikleri) resmi tanınma ve ayrıcalıklar verilen ilk ticari ittifaklardır. Yasalarda, denizcilik ile ilgili faaliyetler ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Pax Romana ile sağlanan barış ortamında, korsanların faaliyetleri kısıtlanmıştır.

Roma Dönemi'nde yelkenli tekneler ve nehir tekneleri kullanılmıştır. Pusulanın olmaması, mümkün olduğunca kıyıyı takip etmelerine neden olmuş ve bu nedenle, çoğu zaman mesafe artmıştır. Kışın navigasyon genellikle askıya alınmış, deniz yoluyla seyahat etmekten mümkün olduğunca kaçınılmıştır. Çeşitli tiplerde savaş gemileri ve yük gemileri kullanılmıştır. Roma Dönemi denizciliği ile ilgili çok sayıda arkeolojik keşif yapılmıştır. Araştırma ve kazılarla çok sayıda batık saptanmıştır.

Roma Mitolojisi, kendinden önceki birçok kültürün anlatılarından ya da efsanelerinden izler taşımaktadır; özellikle Grek mitolojisi ile benzerlik çok olmakla birlikte aynı karakter farklı isimlerle anılabilmiştir. Örneğin Grek Okeanos Roma'da Oceanus, Grek Poseidon Roma'da Neptunus, Grek Aphrodite

Roma'da Venus'tur. Mitolojik karakterler seramik, mozaik, heykel ve kabartmalar, duvar resmi vb. eserler üzerinde sıklıkla betimlenmiştir. Bu çalışma ile Roma İmparatorluğu Dönemi'nde, imparatorluğun tüm yayılım alanlarından gelen arkeolojik materyal eşliğinde, "Roma Mitoloji'nde deniz ve denizcilik" sunulmaya çalışılmıştır.

ROMA MİTOLOJİSİNDE DENİZ ve DENİZCİLİK

Roma İmparatorluk Dönemi'nde "denizcilik" son derece önemlidir. Denizciliğin barındırdığı sıra dışı fiziksel tehlikeler nedeniyle seferler sırasında güvenliğin sağlanmasına yardımcı olmaları için, koruyucu tanrı ve tanrıçalar edinilmiştir. Antik Akdeniz denizcileri için iki tür ilah, hayati öneme sahip olmuştur; ilki rüzgârları ve fırtınaları kontrol eden tanrı ve tanrıçalar, ikincisi ise seferlerin güvenliği ve başarısında yardımcı olabilecek olanlar. Bu nedenle Roma mitolojisinde, denizle ilgili çok sayıda efsane ve karakter olduğu dikkat çekmektedir. Grek mitolojisinden etkiler taşıyan Roma mitolojisindeki denizcilikle ilişkili karakterlerleri (tanrı, yarı tanrı, yaratık gibi) benzer özellikler taşımaktadır; isimleri ise bazen aynı kalmış bazen de değişmiştir. Örneğin Grek mitolojisindeki Poseidon'un Roma mitolojisindeki karşılığı Neptunus, Grek Okenaos Roma'da Oceanus'tur. Denizle ilgili mitosların betimlemelerine, Roma İmparatorluğu Dönemi'nde hemen her yerleşimde ve çeşitli eserlerde (mozaikler, duvar resimleri, heykel ve kabartmalar gibi) rastlanabilmektedir. Özellikle *Deniz Thiasus*'u[1] gibi kalabalık deniz karakterlerinden oluşan sahneler dikkat çekicidir.

Fig. 1. Sicilya'daki Roma lüks arazisi Villa Romana del Casale'den bir mozaik üzerinde deniz yaratıkları.

Antik yazarlar tarafından söz edilen deniz yaratıkları ve karadaki hayvanların yansımaları, "deniz hayvanları" (deniz ineği, deniz eşeği, deniz atı, deniz köpeği gibi) olarak antik kaynaklarda ve çeşitli eserlerde yer almıştır. Yaşlı Plinius'un

[1]Grekçe Thiasos, Latince Thiasus: dini topluluk. Deniz thiasus'u Poseidon ve beraberindekiler anlamındadır. Ketos, Hippocampus, Triton ve diğer deniz yaratıkları; Neira, 2011: 631-652.

(NH.9.4.)'te şöyle bir anlatımı dikkat çekmektedir: "İmparator Tiberius döneminde, okyanus sularının çekilmesiyle birlikte, Lugdunum eyaletinin karşısındaki bir adanın kıyılarında —hepsi de biçimlerinin çeşitliliği ve muazzam boyutlarıyla hayranlık uyandıran— üç yüz veya daha fazla hayvan aynı anda açığa çıkmış; benzer sayıda hayvan da Santones kıyılarında görülmüştür. Bunlar arasında filler ve koçlar da bulunuyordu; ancak söz konusu koçların boynuzlarının yerinde yalnızca beyaz birer leke vardı. Turranius ayrıca çeşitli Nereidlere dair kayıtlar bırakmış ve Gades kıyısına vuran bir canavardan söz etmiştir; bu canavarın kuyruğunun ucundaki iki yüzgeç arasındaki mesafe on altı arşın olup, dişlerinin sayısı yüz yirmiyi buluyordu; dişlerin en büyüğü dokuz, en küçüğü ise altı inç uzunluğundaydı". Deniz memelilerine (setaseler) her dönemde karada yaşayan hayvanların isimlerinin verildiğine dikkat çekilmiştir[2]; "deniz koçu" olarak adlandırılan ve gözünün üzerinde koç boynuzuna benzer bir kavis çizen beyaz bir leke bulunan hayvanın "büyük yunus" olabileceği , "deniz fili" olarak anılanın Linnæus'un Trichechus rosmarus'u, yani ağzından filinkine benzer büyük dişlerin (fildişi benzeri çıkıntıların) uzandığı "mors" olabileceği, yaratık olarak sözü edilen hayvanın ise Linnæus'un "Physeter macrocephalus" olarak adlandırılan "kaşalot balinası" olduğu gibi. Roma İmparatorluğu Dönemi eserlerinde, deniz mitolojisine ait bazı simgeler de yer almıştır; ancora (deniz çıpası), trident) üç dişli yaba / mızrak), rostrum (gemi koçbaşı) gibi.

Fig. 2. Ephesus, yamaç evler'den bir mozaik. MS 1-2. yüzyıl.

[2] Cuvier, 1840: 136.

Roma donanmasında görev almış denizcilerin mezar taşlarında sıklıkla gemi betimlemeleri görülmektedir[3]. Özellikle Misenum ve Ravenna merkezli iki büyük filoya bağlı olanlar başta olmak üzere, 80'den fazla kadırga ismini bilinmektedir. Roma donanmasında, mitolojik figürler ve daha alt düzeydeki tanrısal varlıkları temsil eden isimler kullanılmıştır. Örneğin Cupido, Neries, Triton, Silvanus ve Satyra gibi. Gemilere hafifliği veya hareket çevikliğini simgeleyen isimler vermenin yanı sıra yiğit savaşçılar olan Castor ve Pollux, Diomedes ve Perseus gibi isimler tercih edilmiştir; Danae, Hercules ve Triptolemus gibi. Ayrıca Aquila (kartal) ve Lupa (dişi kurt), Taurus (boğa) gibi hayvan ismi taşıyan gemiler de bilinmektedir.

Fig. 3. Antik bir gemi kaptanına/armatörüne ait olan Kornutos Phoibianos Yazıtlı mezar taşı.
Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

[3] Rony, 2018.

Deniz kenarlarında inşa edilmiş, tanrı ve kahramanlara ithaf edilmiş çok sayıda tapınak ya da kutsal alan bilinmektedir. Denizciler, denize açılmadan önce korunma dilemek ya da güvenli bir şekilde karaya ayak bastıktan sonra şükranlarını sunmak amacıyla tanrılara ibadet etmiş, adaklar adamış, hediyeler sunmuştur. Örneğin Türkiye- Side'deki Apollon Tapınağı, Antalya- Patara Apollon Tapınağı, İtalya'da Tiber Nehri Limanı'ndaki Portunus Tapınağı, İtalya-Roma yakınındaki nemi Gölü kıyısındaki Diana Nemorensis Kutsal Alanı gibi. Roma lejyonları tarafından nehirlerin, gelgitli kıyı sularıyla buluştuğu köprülerin üzerinde, deniz tanrılarına özel sunaklar inşa edildiği de bilinmektedir.

Fig. 4. Side Apollon Tapınağı

Ancora (Çıpa)

Roma mitolojisinde (Grek mit. Ἄγκυρα, ankyra). Bir gemiye halat veya zincirle balandığında, gemiyi su yolunun dibine sabitlemek ve sürüklenmesini önlemek için kullanılan ahşap, taş ya da metal bir araçtır. Güvenliğin, umudun, uzun ve

riskli bir yolculuğun sona erişinin, deniz gücünün, ticari başarının ve ilahi korunmanın sembolüdür[4].

Fig. 5. Roma- Traianus Sütunu (MS 113) üzerinde çıpa betimi.

Antik Roma denizcilik çıpaları, tipik olarak ahşap bir gövde ve kollardan oluşmaktadır; ağır bir kurşun gövdeye sahiptirler. Çıpa kanatları, deniz tabanına doğru yönlendirilecek biçimde tasarlanmıştır[5]. Güvenilir çıpalara sahip olmak önemlidir. Denizcilikte "demirleme" donanımının işlevini yitirmesi nedeniyle, binlerce savaş ya da ticaret gemisi kaybedilmiş ve dolayısıyla çok sayıda can ve mal kayıpları oluşmuştur. Deniz altında bulunan her çıpa, bir geminin geminin büyüklüğü ve kökeni hakkında bilgi vermebilmektedir. Modern çıpa tasarımlarının bilinmesi durumunda, gemi tasarımlarının bile farklı olabileceği belirtilmektedir.

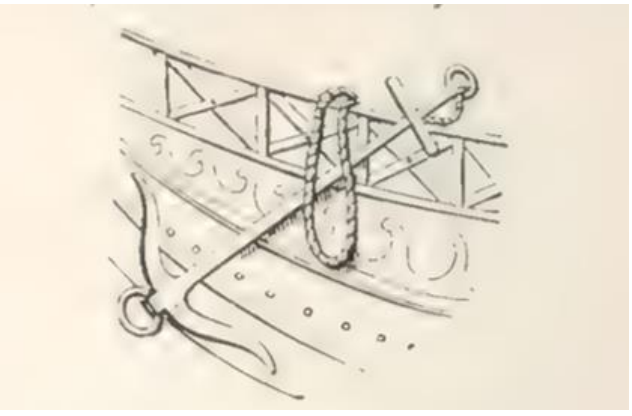

Fig. 6. Ancora / Çıpa.

[4] Rich, 1890: 34.
[5] Hadas vd. 2009: 1008.

Canis Marinus / Köpek Balığı

Roma mitolojisinde ve edebiyatında *canis marinus*, "deniz köpeği" olarak geçmektedir. Antik Dönem'de köpek benzeri özellikler taşıyan, ürkütücü yaratıkları tanımlamak için kullanılmıştır. Yaşlı Plinius (NH.9.70): "…..Dalgıçlar tüm dikkatlerini bu felakete karşı tetikte olmaya verirler; güvenliğe dair en sağlam işaret, yassı balıkların görülmesidir. Bu zararlı yaratıkların bulunduğu yerlerde asla rastlanmayan bu balıklara, dalgıçlar işte bu yüzden "kutsal balık" adını verirler". Bazı Orta Çağ ansiklopedilerinde adı geçmektedir; karadaki vahşi köpeklerin avlandığı gibi gibi köpek balık avlandığı belirtilmiştir. Köpekler gibi havlayamazlar, bunun yerine korkunç bir nefesleri vardır. Her canlı varlığın düşmanıdırlar.

Fig. 7. Canis marinus.

Capricornus / Deniz Keçisi

Deniz keçisi" ya da "keçi balığı" [6]olarak anılan *aigikampos,* karışık bir deniz yaratığıdır. Oğlak burcuyla olan bağlantısı nedeniyle sıklıkla "Oğlak keçisi" olarak da anılmıştır. Balık kuyrukludur, ön bedeni ve başı keçi biçimlidir. Keçiler dik ve kayalık yamaçlara rahatça tırmanırken, balıklar suda rahatlıkla hareket etmektedirler. Dolayısıyla bu karışık yaratık, her iki hayvanın özelliklerini kendisinde barındırmaktadır. Grek mitolojisinde tanrı Kronos tarafından yaratılan ilk deniz keçisi Pricus'tur. Efsaneye göre, tüm deniz keçileri kaçınılmaz

[6]Boschloos et al., 36. 2014: Babil tanrısı Ea'nın kutsal hayvanıdır. Babil yıldız kataloglarına göre MUL SUḪUR.MAŠ takımyıldızı "keçi balığı" dır. Babil'de MÖ 6. ve 5. yüzyıl mühürlerinde ana motif olarak çok popüler hale gelmiştir. Akhamenid ve Seleukos dönemlerine kadar kullanılmaya devam etmiştir ve burada farklı, astrolojik bir anlam kazandığı düşünülmektedir. Daha sonra Grek ve Roma'da Capricornus olmuştur. Roma betimlemelerinde kıvrık kuyruklu olarak gösterilmektedir.

olarak karaya çıkmış ve bugün bildiğimiz dört ayaklı keçilere dönüşmüştür. Pricus ise tek deniz keçisi ve Oğlak burcu mitolojisindeki figür olarak kalmıştır[7]. Daha sonra Zeus'a yardım ederek, tanrının kopmuş sinirlerini devden geri çalmıştır. Hizmetinin karşılığı olarak Aegipan, "Oğlak Takımyıldızı" olarak tanımlanmıştır. Devlet armalarında deniz keçisinin kullanılma nedeni, bilgelik ve şans getirdiğine inanılmasıdır. Roma İmparatoru Augustus'un kişisel mühürlerinde, Oğlak burcu ve deniz keçisi sıklıkla kullanılmıştır.

Fig. 8. Augustus ve Capricornus

Fig. 9. Sorothus Mozaiği üzerinde deniz keçisi üzerinde bir Nereid

[7] Shelaih, 2022. 1, 3. Astrolojinin geleceği tahmin etme ve burç yorumlama uygulamaları antik Roma'da yaygındır ve MS 1.- 2. yüzyılların başlarında zirveye ulaşmıştır. Astrologlar, sarayda önemli ve etkili konumlara ulaşmışlardır. MÖ 1. yüzyıldan itibaren sikkeler üzerinde Oğlak burcu betimi, Romalılar tarafından olumlu karşılanmaya başlanmıştır. Jüpiter'in yardımcısı olan Oğlak burcu gökyüzüne yükseldiğinde, kötülüğü veya kötü şansı önleme gücüne sahip olumlu bir melez yaratık olarak algılanmış ve böylece günlük hayatta yardımcı olabileceği düşünülmüştür.

Castor ve Pollux

Grek mitolojisindeki Zeus ile Leda'nın ikiz çocukları olan, *Dioscuroslar* (Roma'da Gemini) olarak bilinen efsanevi süvari ve boksör ikizlerdir. Gezginlerin, denizcilerin, sporcuların ve spor müsabakalarının koruyucu tanrılarıdır[8]. Kültün, Sparta'dan tüm Hellas'a; batıda Güney İtalya ve Sicilya'ya yayıldığı düşünülmektedir. Erken bir dönemde Roma civarındaki Latium bölgesinde kendine yer edindiği düşünülmektedir.

Castor ve Pollux ikizi, İkizler Takımyıldızı'na dönüşmüş ve denizcilerin en büyük koruyucuları olarak görülmüşlerdir. Fırtına sırasında, gemi direklerinde parıldayan bir plazma elektrik boşalması belirdiğinde (İkiz Parıltılar), Romalı mürettebat tarafından "ilahi koruma getiren", Castor ve Pollux'un fiziksel tezahürü olarak yorumlanmıştır[9]. Roma'da *Penates* (ev tanrıları) ile ilişkilendirilmişler ve *equites* sınıfının (süvari sınıfı /şövalyeler) koruyucuları olarak kabul edilmişlerdir.

Charybids

Roma'da Charybdis (Grek. mit. Χάρυβδις, Kharybdis) Messina Boğazı'nda, Scylla kayalıklarının karşısında dönen bir deniz canavarıdır. Kökeni hakkında farklı anlatımlar bulunmaktadır. Birinde, Pontos (Deniz) ve Gaia'nın (Toprak) kızıdır ve dalgalarıyla karayı kuşatmıştır; Zeus tarafından yakalanıp deniz dibine zincirlenmiştir. Başka bir efsanede ise, Herakles'in sığırlarını çalan obur bir kadındır; bu nedenle Zeus tarafından bir yıldırım darbesiyle denize atılmıştır. Charybdis, günde üç kez büyük miktarda suyu yutmakta ve sonra tekrar dışarı atarak bir gemiyi su altına çekebilecek büyük girdaplar oluşturmaktadır. Grekçe'deki ἐκχαρυβδίζω fiili, "Charybdis gibi yutmak" anlamına gelmektedir. Miletoslu Hesykhios'a[10] (MS 6. yüzyıl) göre bu fiil, obur olanları tanımlamak için Pherekydes tarafından kullanılmıştır. İtalyan Yarımadası ile Sicilya Adası arasında yer alan Messina Boğazı'ndaki efsanevi bir girdabı ifade etmek için kullanılmaktadır; bu girdap Galofaro veya Cariddi olarak da bilinmektedir. Messina Boğazı 3,1 km genişliğindedir ve kuzeydeki Tiren Denizi'ni güneydeki İon Denizi'ne bağlamaktadır. Bu tehlikeli su geçidi, antik mitoloji ve denizcilik

[8] Nice, 2015: 168-169; Champlin, 2011: 73.

[9] Bu terim ayrıca, Attika'daki Brauron'da Artemis kültünde kullanılan özel bir hasır sepet için de kullanılmıştır. Hristiyan geleneğinde, Aziz Erasmus, denizcilerin koruyucusu olarak kabul edilmiştir. İsmi, bu doğa olayına verilmiş ve "Aziz Elmo Ateşi" (St. Elmo's fire) olarak anılmıştır. Elektrik mühendisleri tarafından "korona deşarjı" olarak anılmaktadır. İçine girip hayatta kalanlar tarafından "koruyucuyu gördükleri an" dır ve bazen, tek bir parıltı ise "Helena" olarak adlandırılmıştır.

[10] Alten, 2012:269.

geleneğinin odak noktası olmuştur[11]. Özellikle Avrupalı gezginler tarafından, mit - mekân ilişkisi dolayısıyla, sıklıkla ziyaret edilmiştir[12].

Fig. 10. Messina'daki Neptün çeşmesinin detaylarından Scylla ve Charybdis. Solda Scylla, sağda Charybdis.

Scylla ile birlikte, Odysseus, Iason ve Aeneas gibi karakterler için bir meydan okuma olarak ortaya çıkmıştır. Dar bir kanalın bir tarafındaki küçük bir kayanın altında yaşadığına inanılmıştır. Karşısında ise çok daha büyük bir kayanın içinde yaşayan başka bir deniz canavarı olan Scylla durur ve boğazın kenarları birbirine ok atımı mesafededir. Bunlardan birinden kaçmaya çalışan denizciler diğerinin menziline gireceklerdir. Bu nedenle "Scylla ve Charybdis arasında olmak", iki zıt tehlikeyle karşı karşıya kalmak ve her ikisinden de kaçınacak bir rota bulmak anlamına gelmektedir.

[11] Garcia, 2025: 2903.
[12] Carbone 2018.

Fig. 11. Charybdis'in betimlendiği bir masa ayağı. Farnese Koleksiyonu'ndan. MS 2. yüzyıl. Napoli Arkeoloji Müzesi.

Yaşlı Plinius (NH. 3. 86) şöyle anlatmıştır: "Ancak Akdeniz'in tüm adaları arasında en ünlüsü, Thucydides tarafından Sicania ve birçok yazar tarafından üçgen şeklinden dolayı Trinacria veya Trinacia olarak adlandırılan Sicilya'dır. Agrippa'ya göre çevresi 528 mildir. Eskiden İtalya'nın güney kısmına bağlıydı, ancak daha sonra denizin taşmasıyla ayrıldı ve Kraliyet Sütunu'nda 15 mil uzunluğunda ve 1 mil genişliğinde bir boğaz oluşturdu: bu boğazın oluşumunun anıtı, İtalyan kıyısında bulunan kasabanın Grekçe adı olan Rhegium'un kökenidir. Bu Boğazda, her ikisi de oldukça tehlikeli olan Scylla kayası ve Charybidis girdabı da bulunmaktadır. Sicilya'nın kendisi üçgen şeklindedir; köşeleri, İtalya'ya doğru uzanan ve Scylla'nın karşısında yer alan Pelorum burnu, Yunanistan'a doğru uzanan ve 440 mil uzaklıktaki Mora Yarımadası'na bakan Pachynum Burnu'ndan Afrika'ya doğru uzanan ve Merkür Burnu'ndan 150 mil, Sardinya'daki Caralitanum Burnu'ndan ise 190 mil uzaklıkta bulunan Lilybaeum Burnu'dur. Bu burunların birbirlerine olan uzaklıkları ve kıyı şeritlerinin uzunlukları şöyledir: Pelorum'dan Pachynum'a karadan 186 mil, Pachynum'dan Lilybaeum'a 200 mil ve Lilybaeum'dan Pelorum'a 142 mil". Seneca (Medea 407) şöyle demiştir: "Hangi vahşi hayvanlar, hangi Scylla, hangi Charybdis, Auson ve Sicilya sularını emen, ya da hangi Etna, nefes nefese kalan Titan'ın (Typhoeus) üzerine ağır ağır çöken, benim gibi tehditlerle yanıp tutuşacak".

Ceto

Roma mitolojisinde Ceto (Grek mit. Κητώ, Keto)[13]. okyanusun ve deniz canavarlarının tehlikelerinin tanrıçasıdır. Pontus ve Gaia'nın kızıdır; kardeşleri deniz tanrıları Phorcys, Nereus, Thaumas ve Eurybia'dır. Sevgilisi Phorkys'ten, birkaç canavar çocuk doğurmuştur. Hesperidler'in annesi olarak da belirtilmiştir. Hesiodos[14] Teogonia'da "güzel yanaklı" ve "korkutucu" olarak betimlemiştir. Korkunç canavarlarla ilişkilendirilmesine rağmen Ceto, genellikle güzelliği ile ön plana çıkarılmıştır[15]. Yaşlı Plinius (NH. 5. 14. 12) Joppa'daki Ceto ve Andromeda ile ilişkilendirilen bir tapınımından söz etmiştir[16].

Roma Dönemi'nde Grek ikonografisinden yapılan uyarlamalarda Ceto betimlemelerine rastlanmaktadır. Tunus'taki Bardo Ulusal Müzesi'nde bulunan Acholla'daki Traianus Hamamları'ndaki (MS 3. yüzyıl) bir mozaikte burada, yengeç pençesi kolları ve yılan kuyruğu olan kırmızı tenli bir deniz adamı olarak gösterilen eşi Phorcys'in yanında zarif bir kadın olarak betimlenmiştir; Ceto'nun canavarca özellikleri olmadan, deniz tehlikeleri üzerindeki ortak egemenliğini vurgulanmaktadır.

Fig. 12. Acholla'daki Traianus Hamamları'ndan bir mozaik üzerinde üç su tanrısı. Geç Roma mozaiği. Ortada Phorcys, sağda Ceto ve solda Triton ya da Thaumas.

[13]Erhat, 1984: 187.
[14] Hesiod. Theog. 233 vd .: "Ve Pontos (Pontus, Deniz) Nereus'u doğurdu... Ve Pontos yine büyük Thaumas'ı ve gururlu Phorkys'i (Phorcys) doğurdu, Gaia (Gaea, Dünya) ve güzel yanaklı Keto (Ceto) ve Eurybia ile çiftleşti" demiştir.
[15] Berens, 2009: 162.
[16] Joppa, günümüzde İsrail- Jaffa / Yafa.

Cetus

Roma mitolojisnde Cetus (Grek mit. Κῆτος, Ketos), büyük bir deniz canavarıdır[17]. Balina anlamına gelen *cetacea*[18] terimi, cetus'tan türemiştir ve bunun, herhangi bir büyük deniz yaratıkları için kullanılan genel bir kelime olduğu düşünülmektedir (balina, yunus, köpekbalıkları gibi)[19]. Aynı zamanda Andromeda'nın maruz kaldığı deniz canavarını ve "balina takımyıldızını" da ifade ettiği belirtilmektedir[20].

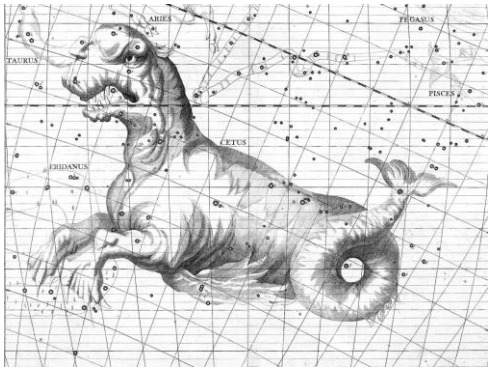

Fig. 13. John Flamsteed'in Atlas Coelestis (1729) adlı eserinde resmedilen Güney Gökyüzü Okyanusu'ndan yükselen deniz canavarı Cetus.

Cetus, çeşitli şekillerde deniz canavarı veya deniz yılanı olarak tanımlanmıştır; Grek Sanatı'nda "yılan balığı" olarak gösterilmiştir. Yaban domuzu ya da tazı kafasına sahip, yelpaze benzeri kuyruğu olan bir balina ya da yunus gövdesine sahip bir deniz canavarı olarak tanımlanmıştır. Cetusların bir gemi büyüklüğünde devasa yaratıklar olduğu, kafataslarının 12 m uzunluğunda, omurgalarının bir arşın kalınlığında olduğu ve iskeletlerinin omuz hizasında bir filden daha uzun olduğu söylenmiştir[21]. Genellikle uzun sıralı keskin dişlere sahip yılan balığı olarak betimlenmiştir. Nereidler, bu yaratıkların sırtlarında otururken verilmiştir.

---

[17] Jaffe, 2013: 1.

[18] Papadopoulos ve Ruscillo, 2002: 193-208. Balinalar yüksek zekaları, karmaşık sosyal davranışları ve grubun bazı üyelerinin muazzam boyutlarıyla ünlüdür. Örneğin, mavi balinanın maksimum uzunluğu 29,9 m ve ağırlığı 173 ton'dur. Yaklaşık 50 milyon yıl önce evrimleşen bu balinalar, günümüzde iki ayrı türe ayrılır: Mysticeti (balenli balinalar) ve Odonotoceti (dişli balinalar). Deniz canavarı yerine devasa bir balık için de ketos / cetos kelimesi kullanılmıştır. Bazen ton balığı için de kullanılmıştır. Diğerleri arasında testere balığı, Lamna ve Maltha gibi bir diiz büyük balık, ayrıca farklı köpekbalığı türleri ve vatozlar sayılabilir. Latince ballaena (bazen balle ¯na) daha özel olarak "balina"yı ifade etmektedir; Öztürk ve Tonay, 2019.

[19] Erhat, 1984: 187; Hardal, 2019: 313-315.

[20] Demiralp, 2025: 98; Dördüncü en büyük takımyıldız olmakla birlikte, yıldızlarının hiçbiri dikkat çekici değildir. Cetus (Balina) takımyıldızındaki en ünlü yıldız, canavarın boynunun tabanında yer alan ve yaygın olarak Mira adıyla bilinen Omicron Ceti'dir.

[21] Fontenrose, 1974: 289-294; Ogden, 2013. Cetus ile drakon (Grek mitolojisinde ejderha) arasında fiziksel ve mitolojik benzerlikler bulunmaktadır. Skylla, Kharybdis, Medusa ve Gorgon gibi Grek mitolojisindeki diğer canavarlarla benzerdir.

Fig. 14. Roma Mozaiği, Gaziantep-Zeugma antik kentinden.
Cetus'u öldürdükten sonra Andromeda'yı zincirlerinden kurtaran Perseus.

Yaşlı Plinius, Romalı bir aedilis[22] olan Marcus Scaurus'un, MÖ 58'de Roma'ya Andromeda'nın cetusu olduğunu iddia ettiği bir iskelet getirdiğini, yaklaşık 13 m uzunluğunda ve Akdeniz'deki en yaygın balina türünün "Fin balinası" (Balaenoptera pyhsalus) olduğunu ve ardından daha nadir görülen "Minke balinası"nın (Balaenoptera acutorostrata) geldiğini belirtmiştir[23]. MS 5. yüzyıl tarihçisi Orosius ise, şaşırtıcı büyüklükte bir sürüngenin nehre su almaya inen askerlerin çoğunu yediğini, canavarın mızraklardan zarar görmez gibi göründüğünü, zehirli bir nefese sahip olduğunu, ayaklarının olmayıp pullarının üzerinde durduğunu, yaklaşık 36 m'lik vücudunu kıvrımlı şekilde hareket ettirdiğini belirtmiştir; bunun "Python sebae / kaya pythonu" olduğu düşünülmektedir.

[22] Devlet binalarının inşası ve halk festivallerinin düzenlenmesinden sorumlu memur.
[23] Jaffe, 2013: 35. Fin balinası, İtalya'nın doğusunda nadiren bulunmaktadır ve 18 - 25 m uzunluğundadır. Minke balinası, esas olarak İtalya'nın batısında görülmekle birlikte, zaman zaman Karadeniz'e de girdiği bilinmektedir ve uzunluğu 7-11 m arasındadır.

Fig. 15. Pompeii'den Roma duvar resmi. Andromeda, ketoslara maruz kalmış durumda.

Cupido

Roma mitolojisinde Cupido (Grek mit. Eros), "tutkulu arzu" anlamındadır[24], Hesiodos'un kozmolojisinde Dünya, Okeanos nehriyle çevrili ve suların çoraklığında yüzen bir disktir. Aşk tanrısı kanatlıdır (aşıkların uçarı yönü) ve çocuksudur. Sembolleri ok (aşkın kalbi yaraladığı) ve meşaledir (aşkın kalbi alevlendirmesi). Özellikle Roma Sanatı'nda Cupido, dünyanın üretken kapasitesini sembolize etmiştir; meyveleri, hayvanları, mevsimlerin veya şarap tanrısı Dionysos'un niteliklerini taşımaktadır. Latin edebiyatında Amor ile ilişkilidir. Venus ya da diğer Roma tanrıları gibi, bağımsız tapınakları veya dini uygulamaları bulunmamaktadır. Venus'a genellikle kült heykellerde yan figür

[24] Hesiod. Theog. 104. Her şeyin temeli olarak adlandırılır ("ölümsüzler..." nitelemesi vb. bir eklemedir). Çünkü yalnızca ağaçlar, insanlar ve hayvanlar değil, tepeler ve denizler bile O'nun tarafından desteklenmektedir; Erhat. 1984: 85.

olarak eşlik etmiştir. Cupido, hem insan hem de çiftlere verdiği mutluluk nedeniyle genellikle iyiliksever olarak görülmüştür[25].

Fig.16. Cilicia'da bir Cupido heykeli.

Cupido, deniz ve balıkçılıkla ilişkilidir. Antik Dönem sanatında sıklıkla bir yunusun üzerinde gösterilmiştir; bu betimlemenin ruhun yolculuğunu temsil ettiği düşünülmektedir. Çok sayıda arkeolojik eserde (duvar resimleri, mozaikler, lahitler gibi) ve İtalya'dan Afrika'ya dek geniş bir coğrafyada, Cupido denizle ilişkili sahnelerde gösterilmiştir. Son yıllarda yapılan araştırmalarda Anadolu'da Adana Müzesi'nde korunan ve Adana civarından, Gaziantep- Zeugma antik kenti ve Hatay- Antiochia antik kentlerinden gelen mozaiklerde tespit edilmiştir[26]. Ayrıca heykeltraşlık sanatına ait bazı eserlerde de yunus süren Cupido betimlemeleri bilinmektedir.

[25] Can, 2011: 123.
[26] Kaplan, Akal ve Şenel, 2024: 255; Eraslan, 2015; 1-7; Mozaik Kataloğu, Konuşan Mozaikler, Hatay Valiliği.

Fig. 17. Hatay- Daphne'den (Harbiye) "Oceanus ve Tethys Mozaiği", MS 4. yüzyıl. Üzerinde balık avlayan bir Cupido betimlemesi görülmekte.

Deniz Erkeği

Yaşlı Plinius (NH. 9. 4) Gades[27] açıklarında insan vücuduna sahip bir deniz erkeğinin sıklıkla görüldüğünü belirtmiştir. Mitosa göre, "deniz erkeği", genellikle gece yarısı gemilerin güvertesine çıkmakta ve geminin üzerine oturduğu kısmı onun ağırlığıyla hemen batmaya başlamaktadır; uzun süre kaldığında gemi sulara gömülmektedir. Tritonlar'ın daha sonraları sıradan deniz adamlarına dönüştüğü görülmektedir ve sanat eserlerinde deniz adamları olarak gösterilmişlerdir; bazen çirkin bazen yakışıklıdırlar.

[27]Gades antik kenti, İber Yarımadası'nın güneybatısında, Atlas Okyanusu kıyısında bir Fenike kolonisi ve Roma liman kenti.

Fig. 18. Libya'dan bir mozaik üzerinde deniz erkeği, MS 540.

Deniz Eşeği

Genellikle denizlerde yaşayan eşek başlı ve gövdesi balık gibi pullu ve kuyruklu, mitolojik bir yaratıktır. Antik deniz taşımacılığı ile ilişkilendirilmiştir. Orta Çağ'a dek edebiyatta[28] ve sanat eserlerinde görülmektedir. Roma Dönemi'nde eşekler ve özellikle katırlar, ticaret yolları ve liman taşımacılığı için hayati öneme sahip olmuştur. "Deniz eşeği" terimi, Romalı denizciler tarafından açık denizlerde en ağır ve pis işleri yapan küçük yük gemilerini, kömür taşıtlarını ya da sürekli dipte debelenen mezgit gibi dirençli balık türlerini tanımlamak için kullanılmıştır.

Fig. 19. Deniz Eşeği.

[28] Orta Çağ, Doğa Tarihi kitaplarında geçmektedir. https://bestiary.ca/beasts/beast107560.htm , 29. 9. 2026. Cantimpré'li Thomas (yaklaşık MS 1200-1272). Liber de natura rerum, Deniz canavarları 6.37: "Onos" bir deniz eşeğidir —"Liber Kyrannidarum'da belirtildiği üzere— ve sekiz fit uzunluğundadır; kimileri ona "pultum" da der.

Deniz Yıldızı

Roma Denizciliği'nde yıldızlar, gece yol alırken ve rotayı sabit tutmak için önemli olmuştur. Genellikle Kutup Yıldızı'nı (Polaris) ve takımyıldızları kullanmışlardır. Roma mitolojisinde tam anlamıyla bir "deniz yıldızı tanrısı" yer almamakla birlikte, Orta Çağ'da ortaya çıktığı görülmektedir. Bakire Meryem'in İbranice adı olan Miriam'ın Erken Orta Çağ'da bir çeviri veya yazıya geçirme hatasından[29] türemiş olduğu düşünülmektedir. *Stella Maris* ünvanıyla Meryem Ana, denizciler için manevi bir yol gösterici ışık ve koruyucu olma rolünü simgelemiştir. Söz konusu betimleme daha eski deniz tanrıçası mitoslarıyla benzerlik göstermektedir. Bu unvan Meryem'e verilmeden önce, denizcilikle ilişkilendirilen ilahi bir deniz annesi kavramı olan *İsis Pelagia* (Denizlerin İsis'i) olarak bilinen ve Sirius yıldızıyla ilişkilendirilen Greko-Romen İsis kültünü yansıtmaktadır. Mısır Sanatı'nda İsis'in bebek oğlu Horus ile birlikte gösteriliş biçimi, erken dönem sanatçılarının Meryem Ana ve Çocuk İsa'yı betimleme tarzını bir ölçüde etkilemiştir[30].

Bir balık türü olarak tanımlanan deniz yıldızı ya da yıldız balığından[31] Yaşlı Plinius da söz etmiştir (NH. 9. 86) : "Bu örneklerin yanı sıra, bilgelikleriyle tanınan yazarların denizde bir "yıldız"- yani içi oldukça az etli, dışı ise hayli sert bir kabuktan oluşan o balık türü- bulunmasına şaşırdıklarını görüyorum. Bu balığın, deniz içinde temas ettiği her şeyi yakıp kavuracak ve yediği her şeyi derhal sindirecek denli şiddetli bir ateş barındırdığını söylerler. Bunun hangi deneylerle tespit edildiğini hemen söyleyemem; ancak her gün bizzat tecrübe etme imkânı bulunan bir olguyu kaydetmeye çok daha değer bulurum.

[29] "Stella Maris", Meryem Ana için ilk kez Aziz Jerome'un Philon'un bir eserinden yaptığı çeviri olan *Liber de Nominibus Hebraicis* adlı eserde kullanılmıştır. Bu, görünüşe göre bir yazım hatasına dayanan yanlış bir adlandırmadır.

[30] Giunio, 2013: 422.

[31] Rosin, 2022: 47. Echinodermata (derisi dikenliler) şubesine aittir. Denizkestanesi ve deniz hıyarı ile akrabadır. Grekçe "aster" (yıldız) ve "eidos" (biçim) kelimelerinden türetilen Asteroidea sınıfına dahildir. Günümüzde yaşayan 1600'den fazla denizyıldızı türü bulunmaktadır ve bu canlılar okyanus tabanındaki topluluk yapısında önemli bir yer tutmaktadır. Çapları 15-90 cm arasında değişmektedir. Parlak kırmızı, kobalt mavisi, sarı ve turuncu- kahverengidirler.

Fig. 20. Deniz yıldızı betimi.

Draco Marinus / Deniz Ejderi

Antik Grek-Roma mitolojisinde deniz ejderhaları ve canavarları, genellikle Poseidon veya Neptunus gibi tanrılar tarafından yönetilmektedir. Genellikle deniz güçlerini temsil eden "cetus" ya da yılan benzeri "dracon" olarak bilinmektedir. Ünlü kahraman Perseus, deniz canavarını bir orakla başını keserek ya da Medusa'nın kesik başını kullanarak o devasa yaratığı taşa çevirerek öldürmüştür. Yaşlı Plinius (NH. 9. 43) "deniz yılanı [draco marinus], yakalanıp kuma bırakıldığında, şaşırtıcı bir hızla gagasıyla kendine bir çukur kazar" demiştir. Deniz ejderi, bazı Orta Çağ ansiklopedilerinde kendine yer bulmuştur. Bu yaratığın, temas ettiği her noktaya zehir zerk eden iğneleri vardır. Albertus Magnus[32] tarafından deniz ejderi türüne iki yılan daha eklenmiştir; koyu renkli ve başı kısmen tüylü olan "haren" ile engerek ısırığına benzer bir ısırığa sahip, çok iri bir yılan olan "carmen".

[32] Alman teolog ve bilim insanı (1193-1280). Haren, başı hafif tüylü ve koyu renkli bir deniz yılanı türü, Carmen ise engereğe benzer bir ısırığı olan, oldukça büyük deniz yılanı türü.

Fig. 21. Draco marinus / Deniz Ejderi.

Plinius (NH.9.11): “ Hint Denizi, tek bir hayvanın kabuğuyla oturulabilir bir kulübeye çatı yapılabilecek denli devasa boyutta kaplumbağalar barındırır; Kızıldeniz'deki adalar arasında ulaşım da çoğunlukla bu kabuklardan yapılmış teknelerle sağlanır. Bu hayvanlar çeşitli yollarla avlanabilir; ancak genellikle, sırtları tamamen suyun dışında kalacak şekilde durgun su yüzeyinde süzülmekten büyük keyif aldıkları bir vakit olan gün ortasından hemen önce suyun yüzeyine çıktıklarında yakalanırlar. Burada, rahatça nefes alıp vermenin verdiği o hoş hisler onları öylesine cezbeder ve güvenliklerini o denli hiçe saymalarına yol açar ki, güneşin sıcağıyla kabukları kuruyup sertleşir; öyle ki artık aşağı inemez hale gelir, istem dışı su yüzeyinde sürüklenmek zorunda kalır ve balıkçılar için kolay bir av olurlar. Ayrıca, geceleri beslenmek amacıyla sudan çıktıkları ve karınlarını tıka basa doyuracak denli büyük bir iştahla yedikleri söylenir; bunun ardından yorgun düşerler ve sabah geri dönüp denize ulaştıkları anda suyun yüzeyinde uykuya dalarlar. Horlama sesleri yerlerini ele verir; bunun üzerine balıkçılar hayvanlara doğru sessizce yüzerler; her bir kaplumbağa için üç kişi görev alır: İkisi bir hamlede hayvanı sırtüstü çevirirken, üçüncüsü sırtüstü yatan hayvana bir ilmik geçirir ve ardından kıyıda hazır bekleyen diğer adamlar onu karaya çekerler….. Troglodytæ halkının yaşadığı bölgelerde, lir kollarını andıran boynuzlara sahip kaplumbağalar bulunur; büyük boyutlu olmalarına karşın hareket edebilen bu boynuzlar, hayvan yüzerken tıpkı birer kürek işlevi görerek ona yardımcı olur. Bu güzel ve nadir bulunan kaplumbağanın adı "chelyon"dur; zira kayalıkların sivri uçları Chelonophagi kavmini ürkütüp uzaklaştırırken, bu hayvanların sıkça uğradığı kıyılarda yaşayan Troglodytæ halkı onları kutsal sayıp tapınır. Ayrıca, kabukları sanatsal amaçlarla kullanılan ve bu nedenle "chersinæ" olarak adlandırılan kara kaplumbağaları da mevcuttur; bunlar Afrika çöllerinde, bilhassa kavurucu kumların sudan tamamen yoksun olduğu bölgelerde bulunur

ve çiğ damlalarındaki nemle beslendiklerine inanılır. O bölgelerde başka hiçbir hayvan türüne rastlanmaz." diye söz etmiştir. Arkeolojik kazılardan anlaşıldığına göre, Romalılar deniz kaplumbağalarını avlamış ve kabuklarını lüks eşyalar ile çeşitli eşyaların bezenmesinde kullanmışlardır.

Deniz Kaplanı

Üst gövdesi ve başı kaplan biçiminde, alt gövdesi ise balık benzeri bir yapıda karışık bir deniz yaratığıdır. Genellikle üzerindek Nereidler ya da Tritonlar ile birlikte gösterilmiştir. Roma Dönemi eserlerinde nadir görülmekle birlikte en güzel betimlemelerinden biri Cezayir'de Timgad antik yerleşiminden[33] ve gelen mozaik üzerinde görülmektedir.

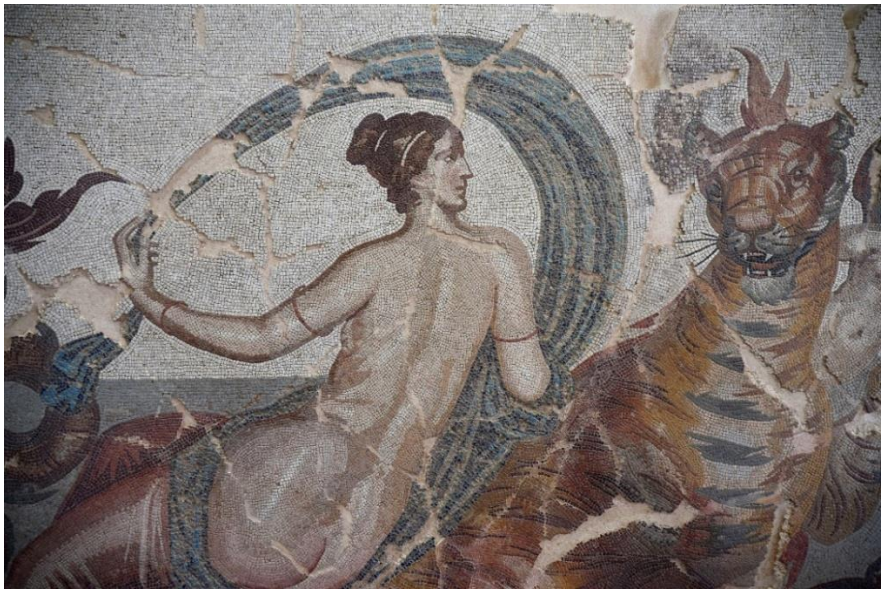

Fig. 22. Cezayir'in Batna Eyaletindeki Timgad Arkeolojik Alanı Müzesi'ndeki bir mozaik üzerinde deniz kaplanı.

[33] Timgad, https://whc.unesco.org/en/list/194 , 26. 9. 2026.

Fig. 23. Adana- Osmaniye, Flaviopolis antik kentinden bir mozaik üzerinde deniz kaplanı ve üzeirnde bir Nereid Terpiomeneh

Doris

Doris (Grekçe Δωρίς) bolluk anlamındadır. Deniz tanrısı Nereus'un Okeanid perisi eşi ve elli Nereid'in annesidir ve kızlarından biri Doris adındadır[34]. Titanlar Oceanus ve Tethys'i kızları olan 3000 Okyanus tanrıçasından biridir. Okyanusun bereketini, tatlı suyun tuzlu suyla karıştığı nehir ağızlarında bulunan zengin balık avlama alanlarını temsil etmiştir.

Ünlü şair Vergilius, (Verg. x. 5) "tuzlu Doris'in akıntıları" ifadesini kullanmıştır. Ovidius (Ovid. Met. XIII. 742): "Deniz mavisi Doris'in doğurduğu ben [Galatyalı], babam Nereus, kız kardeşlerim [yani Nereidler] arasında güvende olan benim" demiştir.

[34] Hesiod. Theog. 240; Dağlı, 2011: 7, 9, 169, 174, 176; Hom. Il. xviii. 45.

Fig. 24. Kıbrıs- Nea Paphos'tan, Aion Evi'nden bir mozaik üzerinde The Nereidler (Doris, Thetis, Galateia, Zeus, Athena, Pontus).

Equus

Aygır; iğdiş edilmiş bir at olan "canterius"[35]tan farklıdır. Bir denizatı; bir atın ön kısmı ve iki ön bacağından oluşan, gövdesi balık kuyruğuyla sona ermektedir. Neptunus ve Poseidon'un deniz arabasıyla ilişkilendirilmiştir. *Equus fiuwiatilis* ise, nehir atı ya da su aygırı (hippopotamus)[36] anlamındadır.

Fig. 25. Equus.

[35] Rich, 1890: 266. Canterius ya da cantherius. Kelimenin kökeni Grekçe "yük beygiri" anlamına gelen kanthēlios sözcüğüdür. Kırı at, binek hayvanı ya da yük taşımada kullanılan yaşlı beygir. Grekçe kanthēlios.
[36] Plin. NH. 8.30.

Glaucus

Roma edebiyatında özellikle Ovidius (Ovid. Met.7. 32), Grek mitolojisinden alınmış ve kehanet yeteneğine sahip küçük bir deniz tanrısı olarak belirtilmiştir. Aslen ölümlü bir balıkçı olan *Pontius* lakaplı Glaucus, uzun saçlı, balık kuyruklu ve vücudu deniz yosunları ve midye kabuklarıyla kaplı bir deniz adamı olarak betimlenmiştir. Efsaneye göre, Glaucus aslında Boeotia- Anthedon'da bir balıkçı ya da dalgıçtır. Yakaladığı balıkların, belirli bir bitkiye temas ettikten sonra canlanıp denize geri sıçradığını fark etmiştir[37]. Bir gün merakına yenik düşüp bitkiyi yemiş ve denize katılmaya karşı konulmaz bir istek duyarak kendini okyanusun sularına bırakmıştır. Okeanos ve Tethys, kendisini karşılamış ve kehanet yeteneği bahşetmişlerdir. İsabetli kehanet yeteneğinden dolayı, denizciler, balıkçılar ve hatta diğer tanrıların da sık sık kendisine danışmıştır. Boğulma tehlikesi geçiren denizcileri kurtarmış, şiddetli fırtınalar sırasında gemilere yol göstermiştir. Scylla ve Circe ile yaşadığı aşklarından söz edilmiştir. Glaucus, güzel su perisi Scylla'ya derin bir aşkla bağlansa da, Scylla Glaucus'un balık kuyruklu görünüşünden ürkerek kaçmıştır. Yardım arayışına giren Glaucus, büyücü Circe'den bir aşk iksiri istediğinde Circe, Glaucus'a âşık olmuştur. Glaucus, Scylla uğruna Circe'yi geri çevirdiğinde ise, öfkeden deliye dönen Circe, Scylla'nın yıkandığı havuzu zehirlemiş ve periyi altı köpek başlı, korkunç bir deniz canavarına dönüştürmüştür.

Hippocampus / Deniz Atı

Hippocampus (Grek. mit. ἱππόκαμπος , hippokampos)[38], gövdesi balık, başı at biçiminde olan karışık yaratıktır. Nereidler'in ve deniz tanrılarının binek hayvanlarıdır. Poseidon genellikle bu yaratıklardan ikisi ya da dördü tarafından çekilen bir arabayı sürerken gösterilmiştir. Gezgin Pausanias'a (MS 2. yüzyıl sonları) Hellados Periegesis'te (2.1.7-9)'da: "[Korinthos'taki Poseidon tapınağında:] Diğer adaklar Galene (Sakinlik) ve Thalassa (Deniz) heykelleri ile göğsünden itibaren balinaya benzeyen bir at (ketos) [yani bir Hippokampos (Hippocamp)] şeklindedir" demiştir. Hippocampus, göğsünden aşağısı bir deniz canavarı veya balık olan karışık bir deniz canlısıdır. Hem tatlı hem de tuzlu sularda görüldüğü belirtilmiştir. Bir hippocampus ile karşılaşan erkek bir Lucania, Etrüsk ya da Roma savaşçısı betimlemelerinin hippocampus'un yeryüzü

[37]Ath. Deip. 7.294 C, 328–33.Athenaeus'a göre, Aetolialı Aleksander, söz konusu sihirli bitkinin Helios'a adanmış Thrinacia Adası'nda yetiştiğini ve güneş tanrısının atları için yorgunluk giderici işlevi olduğunu anlatmıştır. Samoslu Aeschrion, bitkinin "köpek dişi" adıyla bilindiğinden söz etmiştir.
[38] Hom. Il. xlii. 24, 29.

ile yeraltı dünyası arasında bir köprü olarak görüldüğüne işaret ettiği belirtilmektedir[39].

Fig. 26. Adana- Yumurtalık, Aigeia antik kentinden, Aigeai Evi'nden mozaik.

Hydra

Grek ve Roma mitolojisinde Hydra, bataklıkta veya suda yaşayan çok başlı 7 ya da 9 başlı dev yılandır[40]. Canavarların atası olan Typhon ve Echidna'nın çocuğudur. Grek mitolojisinde, Herakles'in Hydra'yı öldürmesi gerekmiş, fakat bir başını kestiğinde yerine iki yeni baş çıkmıştır. Iolaos'un yardımıyla, yeni başların çıkmasını önlemek için, kestiği yerleri dağlamıştır.

[39] Raghavan, 2017: 76.
[40] Ruck, 2016: 1. Çoklu başın, çoğalan sorunlar, kaos ve kontrolsüz güçleri simgelediği düşünülmektedir.

Fig. 27. İspanya'dan bir mozaik, MS 26

Ichthyocentaurus

Üst vücudu insan, alt ön yarısı ve ön bacakları at, arka yarısı ise balık olan bir Triton'dur. (Grekçe ἰχθῦοκένταυρος, ikhtynokentauros)[41]. Deniz köpüğünü ve uçurumu temsil eden Aphros (deniz köpüğü) ve Bythos'un (deniz derinliği / uçurum) ichtyocentaurus olarak gösterildiği örnekler de bulunmaktadır.

En erken örnekleri, Pergamon zeus Altarı'nda görülmektedir (MÖ 2. yüzyıl). Gaziantep- Zeugma antik kentinde gün yüzüne çıkarılan bir "Venüs'ün Doğuşu" mozaiğinde[42], Tritonlar için kullanılan özel isimler olarak yorumlanan iki deniz kenthaurosu tarafından desteklenen ve bir deniz kabuğundan çıkan Venus'u göstermektedir.

Fig. 28. Zeugma antik kentinden mozaik üzerinde Ichthyocentauroslar.

[41] Poulsen, 2011: 431.
[42] Abadie-Reynal, 2002: 743-771.

Fig. 29. Tunus- Bardo'dan mozaik. MS 3. Yüzyıl.

İsis

Bir Mısır tanrıçasıdır ve bereketin sembolüdür[43]. Mısır için hayati öneme sahip Nil'i her yıl yeniden hayata döndüren Isis'tir. Bu nedenle her yıl Nil Nehri kıyısında *Taşkın Şenliği* düzenlenmiş olması, İsis'in su ile ilişkili rolünü göstermektedir[44]. Mısır mitolojisine göre İsis, kral tanrı Osiris'in kız kardeşi ve karısı, güneş tanrısı Horus'un annesidir. İsis Grek- Roma pantheonunda önemli yer tutmuştur. Ptolemaioslar Dönemi'nde İsis kültü Mısır-Aleksandria'da yayılmıştır (Serapis). Aleksandria'daki ünlü Sarapieion, Ptolemaios III Euergetes hükümdarlığı zamanında inşa edilmiştir. Grek-Roma dünyasına girmiş ve kişiliğinde birçok dişi tanrı toplayarak tek tanrıça olarak tapınım görmüştür[45].

[43] Erhat, 1984: 176; Ünlüoğlu, 2002, 3. Mısır'da 𓊪𓏏 hiyeroglii ile gösterilmiştir ve Koptik dilde Ēse'dir. Isis, Eski Krallık zamanında (MÖ 2686 - MÖ 2181) öldürülen kardeşi ve kocası olan kral Osiris'i diriltmiş ve Horus'u doğurmuştur. Osiris mitosunun ana karakterlerinden biridir. Mısır inanç sisteminde, çok sayıda tanrının özelliklerinin bir tanrıda birleştirildiği görülebilmektedir; Isis'te Hathor, Bastet ve Maat'ın özellikleri görülebilmektedir. Ra'nın gözüdür. Serapis kültü, Ptolemaios I Soter (MÖ 305-282) zamanında, Mısır ve Grek halklarını birleştirme amacıyla geliştirilmiştir. Kültün oluşumunda III. Aleksandros'un (Büyük İskender) etkisinin olduğu düşünülmektedir. Daha sonraları Serapis kültü Roma İmparatorluğu'na yayılmıştır ve Theodosius I (MS 379-395) kararnamesiyle yasaklanmıştır.

[44] Oestigaard, 2010: 73. Nil'in taşması, antik Mısır halkı için birincil öneme sahiptir ve bu olay, kuruluş mitoslarında, takvimlerde ve topraklarına verdikleri isimde görülebilmektedir. Mısır dininde taşkın suları, kardeşi Set tarafından öldürülen Osiris için, Isis'in döktüğü üzüntü gözyaşları olarak geçmektedir.

[45] Grimal, 2012: 333.

Fig. 30. Mısır-Aleksandria sikkesi. Yelkeni ve deniz feneriyle İsis Pharia.

Isis aynı zamanda denizle ilişkilidir ve bu durum, Geç Ptolemaios Dönemi'nden Roma Dönemi'ne kadar olan edebiyat ve yazıtlarda belgelenmiştir. Birkaç farklı özelliği taşıyan İsis tanımlamaları bulunmaktadır; İsis Pelagia, İsis Pharia, İsis Euploia[46] "İyi yolculuğun İsis'i" gibi.

Pharia sıfatıyla Isis, antik dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olan ve Mısır'daki Aleksandria Feneri (Pharos) ile ilişkilendirilmektedir; fener, üzerinde olduğu küçük adacığın adı olan Pharos'tan dolayı bu şekilde adlandırılmıştır. Fenerin ünü sayesinde pharos kelimesi zamanla "deniz feneri" için genel bir terim hâline gelmiş ve bu kullanım günümüzde birçok dile de yansımıştır[47]. *İsis Pharia* betimlemeleri, sikke ve kandillerde daha fazla betimlenmiştir. İsis Pharia tapınaklarındaki törenler, ilahiler, sunular ve kutsal heykelin giydirilmesi gibi olağan ritüeller gerçekleştirilmiş ve bazı özel armağanlar sunulmuştur. Genellikle, deniz yolculuğuna çıkmadan önce, İsis tapınakları ya da kutsal alanlarına, genellikle yelkenli bir betimlemeye sahip İsis figürinleri adamışlardır[48]. İsis Pharia, İsis Tyche (İsis Fortuna) olarak bilinen başka bir İsis biçimiyle özdeşleştirilmiştir. Kültü geniş biçimde yayılmıştır. İsis-Tyche[49], geleneksel tunik ile birlikte göğüs kısmında düğümlenen bir khimation giymiş, sol elinde bir bereket boynuzu (cornucopia), sağ elinde ise bir dümenle gösterilmiştir. Bu iki sembol, iyi ve kötü talihin tanrıçası Tyche'ye adanmıştır. İsis-Tyche kültü, Aleksandria kentiyle de ilişkilendirilmiş ve kentin koruyucu

[46] Williams, 1985: Isis Euploia, 111, dipnot 20; Isis Pharia dipnot 21, Isis Pelagia dipnot 22; Grekçe Φαρία. (Pharia) .
[47] Chuug, 2024.
[48] Kitat, 2025: 338.
[49] Bøgh, 2013: 231.

tanrıçası olmuştur. Ayrıca, denizlerde korunmak amacıyla, üzerinde tanrıçanın betimlemesi olan sikkeleri yüzük ya da kolye ucu gibi takılara dönüştürmüşlerdir.

Fig. 31. Kıbrıs'tan, bronz Isis-Tyche heykelciği. Bristish Museum / İngiliz Ulusal Müzesi.

Fig. 32. Pişmiş toprak bir kandil üzerinde İsis.

Aleksandria'dan Kartaca'ya, Roma limanı Ostia'dan Korinth'e ve Küçük Asia'daki Palmyra'ya kadar antik Akdeniz dünyasının her yerinde, Karadeniz kıyılarında ve günümüz Macaristan'ının nehir kıyılarında İsis'in özel bir imgesi bulunmaktadır. Mitosa göre, kocasının izinde tek başına denize açılmaktadır ve her yıl, bunu anmak amacıyla büyük bir kutlama yapılmıştır (*Navigium Isidis*)[50]. Bizanslı tarihçi Ioannis Lydus (Lydialı Ioannis ya da Lydialı John, MS 490-565),

[50]Akdeniz'de yelken sezonunun açılışını işaret eden Navigium Isidis, yani Isis Seyrüseferi veya Isis Gemisi Festivali.

pagan festivallerine dair takviminde (Lat. De Mensibus) bu festival için 5 Mart tarihini vermiştir.

Fig. 33. İtalya- Ostia'dan bir duvar resmi. Navigium Isidis.

Isis, denizciliğin ve denizcilerin koruyucusu *Pelagia*[51] sıfatını da taşımaktadır[52]. İsis'in bu formu, MS 3. yüzyılda ortaya çıkmıştır ve "Deniz İsis'i" anlamına gelmektedir[53]. Bu sıfatla, "denizlerin hükümdarı" olmuştur. Başlıca kült merkezi olan Aleksandria'da İsis Pelagia, Serapis'in eşi olmuştur. Grekler, denizin başlıca tanrıçası olarak kabul etmişlerdir. Bir Grek ilahisinde İsis, bir deniz tanrıçası olarak tanımlanmıştır: "İlk olarak ahşap teknedeydim; yelkenlerini şişirdim... Okyanusa yön verdiğim ve kürek çekerek denizi hızla aştığım gibi, o da benim rehberliğimle ilerleyecektir." İsis'in bu tanımı, Osiris efsanesiyle ilişkilendirilmiştir. Yaşlı Plinius (NH. 2. 47) "bahar denizleri yolculara açar" diye söz ederken; Apuleius, tanrıça İsis'i deniz seferlerinin açılmasıyla ilişkilendirmiştir[54].

MS 3. yüzyılda, güneş kültleri ve Mithraizm[55] yükselirken, İsis kültünde dikkat çeken bir gerileme yaşanmıştır. Bununla birlikte Roma İmparatorluğu'ndaki yeri sağlam kalmıştır. MS 4. yüzyılda paganizm patlamasıyla, İsis kültü tekrar büyük rağbet görmüştür. Hristiyanlığın yayılımı olsa da, İsis tapımının ortadan kaldırılmasında zorluk çekilmiştir. MS 378'de I. Theodosius'un Osiris ve İsis tapınımını yasaklamasına rağmen, Philai'da İsis kültü MS 565'e kadar devam etmiştir[56].

[51]Grekçe πελάγιος , pelágios, "denizlerin"; πέλαγος , pélagos, "deniz".
[52] Ünlüoğlu, 2002: 21.
[53] Kitat, 2025: 338.
[54] Haskins, 2021: 27-39. Apuleius'un Metamorphoses ya da daha yagın ismiyle Eşek (The Golden Ass) adlı eserinde, Mısır tanrıçası İsis kültünden söz edilmiştir.
[55] Uzunel, 2025: 59-75.
[56] Ünlüoğlu, 2002: 22.

Lares

Efsaneye göre, Lara ile Mercurius'tan doğmuşlardır (Tekil Lar). Roma mitolojisinde ev, tarla, vahşi doğa ile yerleşimler arasındaki sınırların koruyucu ruhlarıdır (*Lares Compitales ve Lares Praestites,*). Evlerde ve yol kavşaklarında ibadet edilmişlerdir ve yalnızca Roma'da değil he ryerde tapınılmıştır. *Laraium*[57] adıyla anılan "mihrap"lar gerekli yerlerde kullanılmıştır. Etrüsk kökenli olarak bilinmektedir. Romalılar'ın eril kutsal tanrıları arasındadır[58]. Plinius (NH. 36.70) "Lar familiaris aileden ayrılamazdı ve aile meskenini değiştirdiğinde Lar da onlarla birlikte gitti" olarak ifade etmiştir ve Lares (NH. 21.8), ev içi veya özel olanlar olarak sınıflanmıştır. Lares'e, yalnızca Roma'da değil her yerde tapınılmıştır. Lares'in diğer bir özelliği gemicileri korumaktadır (*Lares Marini* ya da *Lares Permarini)*[59]. Gerek savaşta gerekse barış döneminde ticaret amacıyla deniz yoluyla seyahat edenlerin koruyucuları sıfatıyla, tematik olarak *Fortuna Huiusce Diei*[60] ile ilişkilidir.Lares Permarini tapınaklarının en ünlüsü Roma'daki Campus Martius'da bulunmaktadır ve MÖ 2. yüzyıla aittir[61]. Genellikle gemilerde tapınakçıkları ve Lares heykelcikleri yer almıştır.

Fig. 34. İtalya- Pompeii Vetti Evi Naiskos Tipli Lararium.

[57]Platner, 1929, Lares; Erhat, 1984: 210-211. Genellikle naiskos formlu olan lararium atriuma (avlu) yerleştirilir ve içine Lar heykelcikleri konmuştur.
[58] Şahin, 2017: 53-56. Lares Domestici, Lares Compitales, Lares Viales, Lares Permarini, Lares Rurales, Lares Praestitis Lares Familiares, Lares Patrii, Lares Privati, Lares Marini / Lares Permarini. Genellikle iki genç erkek olarak betimlendiklerinden, Lat. çoğul şekli ile Lares olarak yaygın şekilde kullanılmışlardır
[59] Pérez, 2025: 38-39.
[60] Bugünün Talih'i". Zamanın önemli bir bölümünü temisl etmektedir.
[61]Şahin, 2017: 53-55; Kondratieff, Lares Permarini Aedes.

Leocampus / Deniz Aslanı / Aslan Balığı

Leocampus, (Grekçe Leokampos), gövdesinin ön kısmı aslan arkası balık biçimli karışık yaratıktır. Greko- Romen Sanatı'nda görülmektedir[62]. Gücü, oluştuğu unsurlardan gelmektedir; aslanın yırtıcılığını ve kuvvetini taşırken, balığın derin sulardaki rahatlığıyla birleştirilmiştir. Karanın cesareti ile açık denizlerdeki denizin otorite ve gücü temsil etmiştir. Belki de imparatorluğun kıyıları aşan gücünü sembolize etmiştir.

Fig. 35. Fas- Meknes' e yakın Volubilis'ten bir eve ait bir mozaik üzerinde Triton ve solda Leocampus betimlemesi.

Fig. 36. Ostia Antica'dan Neptun Mozaiği'nde Leocampus betimi.

[62] Serrano, 2026: 169.

Magna Mater

Kybele[63]/ Ana Tanrıça inancının kaynağı Anadolu'dur ve sonrasında geniş coğrafyalara kadar yayılmıştır[64]. Grekler'de ve Roma'da yaygın olarak kullanılan isimleri *Kybele, Meter, Meter Theon, Oreia* ve *Mater Deum Magna* gibi isimlerdir[65]. Kubaba / Kybele (Magna Mater'in kökeni Phrygia'dadır[66]. Roma, Aineas'ı kurucu ata olarak kabul etmekle, Phrygia'ya ait Ana Tanrıça kültünü kabul etmiştir. Magna Mater'in Roma'ya geçişi din tarihinde benzersiz bir olay olarak görülmüştür. MÖ 204-205 yıllarında Roma'nın düşmanı Hannibal ile yapılan savaşlar ve Roma'ya yağan meteor yağmurunun oluşturduğu korku, Sibylla kitaplarının[67] önerisi (Latince Libri Sibyllini) ile Magna Mater kültünün Roma'ya taşınmasına karar verilmiştir[68]. Büyük Phrygia tanrıçası, Ovidius'un efsaneleştirdiği gibi, çam ağacından yapılmış ve ateşli renklerle boyanmış, sembolik olarak *Navis Salvia* adı verilen bir gemiyle, Pön savaşlarındaki büyük mücadeleye son vermek için bir kurtarıcı olarak Roma'ya gelmiştir[69].

Fig. 37. Antefiks kabartması üzerinde Navis Salvia ve Magna Mater.

[63] Pessinus Excavation Project, https://www.archaeology.ugent.be/pessinous/kybele , 10.10. 2026. "Matar" ya da "Anne" olarak adlandırılan, bazen "Kubileya" ya da "Kubeleya" sıfatıyla anılan, olasılıkla "Dağ" anlamına gelen başlıca Phrygia tanrısıdır. Tüm yaşamın vericisi, vahşi hayvanlar ve vahşi doğanın hükümdarı olarak tapınılmıştır ve ulaşılması zor dağ tepelerinde tahtta oturmuştur (Meter Oreia). Grekler için Ana Tanrıça (Meter Thea), Büyük Ana (Meter Megale) ve Tanrıların Annesi'dir (Meter Theoon). Romalılar için Büyük Ana (Mater Magna) veya Büyük İdaea tanrıların Annesi'dir (Mater Deum Magna Idaea). Pessinous'ta orijinal adı Agdistis'tir.
[64] Erhat, 1984: 199-203.
[65] Şahin, 2017: 62-64.
[66] Çapar, 1978: 167.
[67] Dikyol, 2021.
[68] Şahin, 2017: 67-68; Leach, 2007. Quinta Claudia, MÖ 204 yılında, Roma'nın Kartaca'ya karşı İkinci Pön Savaşı'nın son yıllarında, Küçük Asia'daki tanrıça Kybele'yi Roma'ya getirmede etkili olduğu söylenen bir Roma matronudur.
[69] Nikoloska, 2012: 365-369.

Anlatıya göre Tiber Nehri üzerinden Ana Tanrıça'nın taşıyan gemi Roma'ya taşınırken karaya oturur. Temiz ellerle şehre alınmasını istemiş ve Claudia Quinta isimli bir kız halatları eline alarak Tiber Nehri'nden yukarı gemiyi Roma'ya kadar çıkarmıştır[70]. Kültün, Roma'nın iki önemli kişiliği olan Vir Optimus Nasica ve bir Vesta Tapınağı rahibesi olan Claudia Quinta tarafından karşılandığı söylenmektedir[71]. Palatium Tepesi'nde bir tapınağı inşa edilerek Roma dünyasına yayılmıştır[72]. Roma ikonografisinde bir tekne üzerindeki Magna Mater imgesi bilinen bir betimleme olmakla birlikte çok yaygın değildir. Yalnızca Roma'daki anıtlarda ve Ostia- Campus Magnae Matris'de tanrıça'nın Roma'da kabulünün tarihinde önemli bir yer olarak görülmüştür.

Mare

Mare (Grekçe Θαλασσα , Thalassa)., mitolojiye göre denizin ilk tanrıçasıdır[73]; erkek karşılığı Pontos / Pontus ile birleşerek balıkları ve diğer deniz canlılarını meydana getirmiştir. Ezop Masalları'nda[74], kendi elementinden yükselen deniz suyundan oluşan bir kadın olarak ortaya çıkmıştır. Akdeniz'in kişileştirilmesi olarak da "Thalassa" geçmektedir. Aether ve Hemera'nın kızıdır. Romalı mitograf Hyginus, Fabulae'ın önsözünde Mare'yi Ether ve Dies'in (Gün) kızı ve dolayısıyla Terra (Dünya) ve Caelus'un (Gökyüzü) kız kardeşi olarak belirtmiştir. Pontus ile birlikte balık türlerini yumurtlamıştır.

Fig. 38. Hatay'dan bir mozaik üzerinde (MS 5. yüzyıl) Mare betimlemesi. Hatay Arkeoloji Müzesi.

[70] Erhat, 1984: 203.
[71] Leach, 2007: 1-2; Nikoloska, 2012: 365-366; Brcic, 2012: 373; Şahin, 2017: 67-68.
[72] Grimal, 2012: 395-396; Şahin, 2017: 68.; Abuagla, 2017: 271-279. Yeni tapınak MÖ 11 Nisan 191'de adanmış ve Magna Mater'in ilk Megalesia Festivali tapınağın sahne önünde düzenlenmiştir.
[73] Grekçe πρωτόγονος (prōtógonos): ilk doğan anlamındadır. Protogenos (çoğul Protogenoi) ilk tanrılar olarak bilinmektedir. İlk ölümsüz ırktır ve doğrudan Kaos'un boşluğundan doğmuşlardır. evrenin kendisinin bilinçli yönleridir ve evren üzerinde mutlak ve tam bir kontrole sahiptirler.
[74] Ezop Masalları 2017. Aisopos, Phrygialıdır. MÖ 620-560 yılları arasında yaşamıştır. Anlattığı masallar farklı zamanlarda toplanıp yayımlanmıştır. Eldeki örnekler Babrius isimli bir Romalı tarafından MÖ 400'lü yıllarda derlenmiştir.

Pausanias (Paus. 2. 1. 7-9), “Korinthos'taki Poseidon Tapınağı’nın ön kısmında iki Poseidon heykeli, bir Amphitrite heykeli ve bronzdan yapılmış Thalassa (Deniz) heykeli bulunmaktadır... “ diye anlatmıştır. Greko-Romen mozaiklerinde Thalassa, denizde yarıya kadar batmış, yengeç pençesi şeklinde boynuzları, deniz yosunundan giysileri ve elinde bir gemi küreği olan bir kadın olarak gösterilmiştir.

Murex

Murex, bir tür deniz kabuklu hayvanı (deniz salyangozu). Bu canlıların kabuklarından mor renk elde edildiği bilinmektedir. Plinius (NH. 9. 66) antik Roma'da önemli ve altından daha değerli bir renk olduğunu belirtmiştir. Iulius Pollux tarafından aktarılan mitosa göre, mor boyanın sırrı tanrı Herakles (ya da köpeği) tarafından keşfedilmiştir. Fenike'de (Tyros/Sur şehri yakınlarında) bir sahilde bir Murex salyangozunu ısırmış ve ağzı parlak mor bir renk almıştır. Bu keşifle birlikte, söz konusu renk tanrılar, krallar ve yüce otorite ile özdeşleştirmiştir[75]. Antik Roma'da yasalarda, murex morunu yalnızca imparator ve üst düzey seçkinlerin kullanımına izin verilmiştir. İmparatorluk morunu giymek, ilahiliğe yakınlığı ve mutlak egemenliği simgelemiştir.

Fig. 39. Pompeii’den bir mozaik (MS 1. yüzyıl) üzerinde Murex ya da purpura.

[75] Adıgüzel ve Yılmaz Kolancı, 2017: 261, 268, 271-277.

Nauplius

Poseidon ile Danaos kızı Amymone'nin oğludur (Grekçe Ναύπλιος, Nauplios)[76] ve Peloponnessos'un ünlü limanlarından Nauplia'nın kurucusu olarak söz edilmiş (Paus. 2. 38.2- 2.38.3) ve kabul görmüştür. Plin. (NH.9.49), Nauplius adında bir deniz hayvanından söz etmiştir. Aynı zamanda Argonautlar'dan birinin adı ve *Ursa Major / Büyük Ayı Takımyıldızı'*nı keşfeden ünlü bir denizci olarak geçmektedir. Nauplius'un tanımlayıcı özelliği, denizcilikteki ustalığıdır ve bu yeteneğinin bazen kötü işlerde kullanıldığı belirtilmektedir. Efsaneye göre Aleos, kızı Auge'yi denizde boğma görevini Nauplios'a vermiştir fakat Nauplios Auge'yi kurtarmış ve Mysialı gemicilere satmıştır. Girit kralı Katreus da, kızları Aerope ile Klymene'yi yine boğmak için Nauplios'a vermiş ve Nauplios bu kızları da kurtarmıştır[77]. Troia Savaşı'nda Akhalar'dan öç almaya çalışmıştır. Oğlu Palamedes'in intikamını almak amacıyla Troia'dan dönen Akha filosunu kandırıp, gemilerini kayalıklara çarptırarak batırmak için tehlikeli kayalıklarda (Kaphereus Dağı)[78] sahte işaret ateşleri yakmıştır ve bu nedenle, "Gemi Batırıcısı Nauplius" olarak da bilinmektedir. Nauplius aynı zamanda dümecilik ve navigasyon ile ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle, bazı Geç Roma Dönemi eserlerinde, deniz seferleri (Argonotlar gibi) konularında bu soya atıfta bulunulmuştur.

Pausanias (Paus. 2), Nauplius'u Peloponessos'ta bir kıyı kenti olan Nafplio olarak bilinen Nauplia[79](Anabolu) şehriyle ilişkilendirmiştir. Arkeolojik ve edebi kanıtlar kesin olmamakla birlikte, kentin adının olasılıkla Nauplius'tan geldiği düşünülmektedir. Mitolojik bağlantı, tarihi önemine kültürel ve sembolik bir boyut katmaktadır.

Neptunus

Önceleri kaynakların ve tatlı suyun tanrısıdır fakat MÖ 399'dan itibaren Roma halkı tarafından deniz tanrısı Poseidon[80] ile özdeşleştirilmiştir[81]. Etimolojik olarak pek bilinmeyen adının, birçok dilde çok eskiden bu yana var olduğu belirtilmektedir[82]. Simgelerinden biri üç dişli (trident) bir balık zıpkınıdır. Boğa kurban edilebilen üç tanrıdan biridir; diğerleri Mars ve Apollon'dur. *Paredrae*[83],

[76] Ναύπλιος , naûs, "gemi" ve πλέω / pléō, "yelken açmak" birleşiminden oluşur.
[77] Erhat, 1984: 212. Nauplios ; Grimal, 2012: 516-17.
[78] Bugünkü Kafireas. Euboea (Eğriboz) Adası'nın güneydoğu ucundaki kayalık bir burun ve dağlık bölgedir.
[79] Hdt. VI. 76. Argolis bölgesinde; Hellas'ın Mora yarımadası'ndaki Argolis İli'nin yönetim merkezi olan kent.
[80] Can, 2011: 153. Erhat, 1996: 251-252; Grimal, 2012: 524; Jennings ve Scheid, 2016. Etrüsk dilinde NeθU (u)s'dur (Nethuns); Karakuş, 2017: 327.
[81] Beydiz, 2024: 184. Roma mitolojisindeki Neptunus'un Poseidon'a göre biraz daha sakin, neşeli yapıda olduğu ve insanlık yararına hizmetlerde bulunduğu belirtilmiştir.
[82] Grimal, 2012: 524.
[83] paredro. Grekçe πάρεδρος (páredros) yani "yanında oturan" kelimesinden gelmektedir.

tanrıya eşlik eden ve tanrının temel yönlerini temsil eden varlıklar olarak tanımlanmış ve genellikle tanrının eşleri olarak kabul edilmiştir. Neptunus, bir süre tuzlu su tanrıçası Salacia[84] ile eşleştirilmiştir. Poseidon'a göre daha sakin, neşeli ve insanlık yararına hizmetler yaptığı belirtilmiştir; denizde bir fırtına çıkarsa denizi sakinleştiren ve gökyüzünde güneşi çıkartan yine O'dur. Bu nedenle, her yıl Temmuz ayının 23'ünde, büyük kuraklık sırasında onuruna Neptunalia[85] olarak anılan bir bayram kutlanmıştır[86]. Özellikle bazı dualaların su kaynaklarının kurumaması için olduğu anlaşılmaktadır[87].

Fig. 40. İtalya- Herculaneum'dan, MS 1. yüzyıla ait mozaik üzerinde Neptunus ve Salacia.

[84] Salacia, denizin sakin ve güneşli yönünün kişileştirilmiş halidir. Latince "tuz" anlamına gelen sāl kelimesinden türetilen Salācia ismi, geniş, açık denizi ifade etmektedir ve bazen "tuzlu olan" olarak tercüme edilmektedir. Eşi Salacia, Neptunus'a üç çocuk doğurmuştur, en ünlüsü yarı insan yarı balık olan Triton'dur; Forsythe, 2006. Salacia Neptuni'nin "Neptunus'un köpürmesi" anlamına geldiğini belirtmektedir. Varro, Salacia'yı salum'a (deniz) ve Venilia'yı ventus'a (rüzgar) bağlamıştır. Festus, Salacia'ya denizin hareketini atfetmiştir.

[85] Schmitz, 1875.Neptunalia. Düzenlendiği gün olasılıkla 23 Temmuz'dur (Quintilis: Temmuz) kutlanmıştır; Antik takvimlerde bugün Nept. ludi et feriae veya Nept. ludi olarak işaretlenmiştir Roma'da kutlanan Neptunalia Festivali hakkında çok az şey bilinmektedir; dallardan ve yeşilliklerden kulübeler inşa edilmiş ve olasılıkla burada ziyafetler düzenlenmiştir.

[86] Öyken, 2013: 195. Antik Roma takvimi Mart (Mars, Lat.'Martius) ile başlamaktadır ve Quintilis yılın 5. ayıdır.

[87] Schmitz, 1875; Grimal, 2012: 524; Beydiz, 2023: 184.

MÖ 25'te Campus Martius'taki Circus Flaminius'un yakınında Neptunus adına bir tapınak inşa edilmiştir[88]; Circus Maximus Vadisi'nde Palatinus ile Aventinus arasında bir tapınak olduğu, bu vadide büyük bir derenin aktığı ve tanrının tapınağının tam bu akarsu yolu üstünde yükseldiği belirtilmektedir[89]. Circus Flaminius'un atlar ve at yarışlarıyla ilişkilendirilmesi, Neptunus'un atların ve at yarışlarının koruyucusu rolünü etkilemiş ve dolayısıyla *Neptunus Equester*[90] olarak tapınılmıştır.

Fig. 41. Tunus - Susa'dan mozaik, MS 3. yüzyıl. İki denizatının çektiği bir arabada duran Neptün'ün zaferi
Musée Archéologique de Sousse / Sousse Arkeoloji Müzesi.

Nereidler

Roma mitolojisinde Nereid (Grek mit. Νηρηΐδες, Nereides), Nereus'un kızlarıdır; deniz perileridir ve deniz sularının dişi ruhlarıdır[91]. Mitolojiye göre, Nereus Okeanos kızı Doris'le evlenmiş ve Doris elli kız doğurmuştur (Nereus kızları). Homeros ve Hesiodos, adlarını saymıştır[92]. Akhilleus'un anası Thetis ile Poseidon'un eşi Amphitrite bir deniz kızıdır. Nereus kızları, babalarıyla birlikte denizin dibindeki bir sarayda yaşamışlardır ve bu yerin, Ege Denizi'nde, Knidos

[88] Plin. NH. 36.26.
[89] Grimal, 2012: 524.
[90] Rose ve Scheid, 2016.
[91] Erhat, 1984:287-288.
[92] Hom. Il. XVIII, 38-49 ve Hesiod. Theog. 240-264.

antik kenti Datça – Tekirburnu açıklarındaki bir mağara olduğu düşünülmektedir[93]. Nereidler, dalgalarla ve yunus balıkları ile oynayarak günlerini geçirmekte ve denizcilere şiddetli fırtınalarla karşılaştıklarında yolculuklarında yardımcı olmaktadırlar. Yarı çıplak olarak ve genellikle diğer deniz canlılarının olduğu sahnelerde Deniz Thiasus'u ve özellikle Triton üzerinde yan oturmuş durumda gösterilmişlerdir[94].

Fig. 42. Aydın- Tralleis antik kentinden "Pasithoe kabartması". MS 1.yüzyıl sonu.

Yaşlı Plinius (NH. 9. 4): "Olisipo'dan bu amaçla gönderilen bir heyet, İmparator Tiberius'a; genellikle tasvir edildikleri biçimde, bir deniz kabuğunu üfleyen bir tritonun belirli bir mağarada hem görüldüğü hem de sesinin duyulduğu haberini getirdi. Nereidlere atfedilen o görünüm de aslında bir hayal ürünü değildir; tek fark, onlarda insan vücudunu andıran kısmın baştan aşağı pullarla kaplı ve pürüzlü olmasıdır. Zira bu yaratıklardan biri aynı kıyılarda görülmüş ve can verirken çıkardığı hüzünlü iniltiler, uzaktaki sakinler tarafından bile duyulmuştur. Galya valisi4 de merhum İmparator Augustus'a, deniz kıyısında çok sayıda Nereidin ölü bulunduğunu bildiren bir haber göndermişti. Ayrıca, Gades

[93] Borchhardt, 1970, 360. Ksanthos Nereidler Anıtı. MÖ 400'ler. Lykia- Ksanthos hükümdarı Erbinna (Arbinas) için inşa edilmiştir. Kabartmalarda uçuşan giysili kadınlar ve ayakları altında deniz canlıları betimlenmesi nedeniyle "Nereidler Anıtı" olarak anılmıştır. Ksanthos'u keşfeden C. Fellows tarafından, 1838'de çok sayıda eserle birlikte Londra'ya götürülmüştür ve günümüzde British Museum'da (İngiliz Ulusal Müzesi) sergilenmektedir.

[94] Dinç, 2012: 203-209. MS 2. yüzyıla ait çok sayıda lahit üzerinde, çeşitli deniz yaratıkları ile birlikte Nereid betimlemelerinin popüler olduğu belirtilmiştir. Ayrıca hamam, çeşme ya da havuz gibi su ile ilişkili eserlerde görülebilmektedir. Fig. 1'cde Tralleis antik kentindeki hamamda bulunan kabatmada olduğu gibi.

açıklarında vücudunun her bir parçasıyla bir insana tıpatıp benzeyen bir deniz adamı gördüklerini ve bu varlığın gece vakti gemilere tırmandığını belirten, şövalye sınıfından seçkin tanıklarım da vardır; bu varlık geminin bir yanına oturduğunda o kısım derhal aşağı çöker, eğer orada uzunca bir süre kalırsa gemi sulara gömülürdü" olarak söz etmiştir.

Fig. 43. Mermer kabartma. MS 2. yüzyılın ilk çeyreği. Triton üzerinde Nereid.

Oceanidler

Oceanidler, Oceanus (Grek mit. Ὠκεανίς, Ōkeanís) ve Tethys'in çocouklarıdır; üç bin nehir ve üç bin Oceanus kızı dünyaya getirmişlerdir[95]. Oceanidler, suların ve doğanın perileridir; bunlar arasında Styks, Dione, Eurynome, Pleione ve Metis sayılabilir. Nehir tanrıları arasında, Achelous, Skamandros, Alpheios gibi karakterler yer almaktadır. Oceanidler alt gruplara ayrılmaktadır; bulut perileri (Nephelai), pınar perileri (Naiades) ve çiçek perileri (Anthousai).

Hamamlarda, evlerde komplekslerinde ve özellikle bahçelerdeki mozaiklerde su, arınma ve lüksü simgelemek amacıyla, Oceanos ve Neptunus ile birlikte Oceanidler sıklıkla betimlenmişlerdir. Genellikle deniz alayı içinde diğer deniz canlıları ile birlikte görülmektedirler.

[95] Hesiod, Theo. 266–269

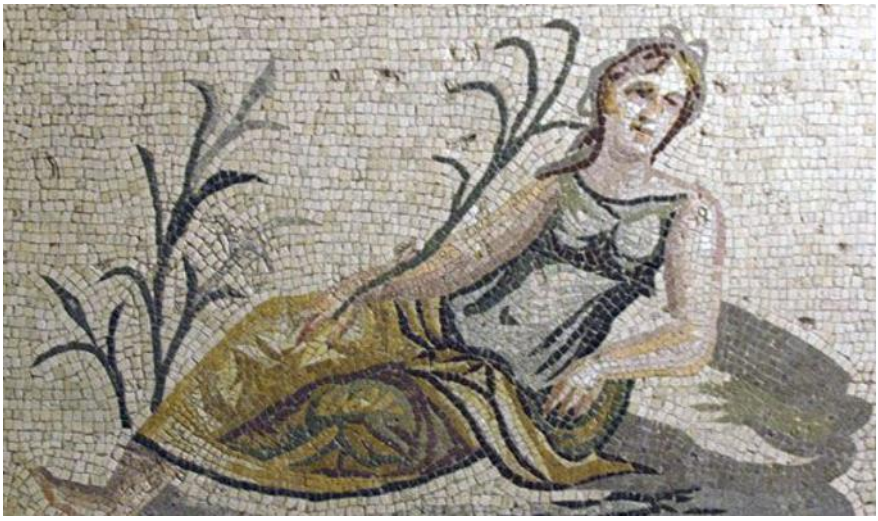

Fig. 44. Zeugma'dan bir mozaik, MS 1-2. yüzyıl. Oceanid betimlemesi, Gaziantep Arkeoloji Müzesi.

Oceanus

Roma'da Oceanus (Grek mit. Ὠκεανός, Okeanos)[96]. Hesiodos'a göre[97], Toprak Ana Gaia Khaos'tan çıkar çıkmaz kendi kendine Uranos ile Pontos'u yani Gök ile Deniz'i yaratmış, sonrasında ise "sarmaşıp kucaklaşıp doğurdu derin anaforlu Okeanos'u. Okeanos, Gaia'nın 12 Titan çocuğunun ilkidir[98]. Tanrı kuşaklarının kavgasına karışmamış, dünyanın ucuna çekilip oraya yerleşmiştir. Grek dünya görüşüne göre, yeryüzü yuvarlak ve yassı bir diske benzer, Okeanos bu diski çepeçevre sarmaktadır. Aslında bir deniz gibi değil, evrensel bir ırmak ve ırmakların-akarsuların babası olarak düşünülmüştür[99]; tüm nehirler, pınarlar, göller ve denizlerin Oceanus'un sularından doğduğuna inanılmıştır. Oceanus ve Tethys'in sayısız çocuğu vardır. Oceanus'un ayırt edici bir özelliği, Titanlar ile Olymposlu tanrılar arasındaki büyük savaş olan Titanomachia sırasında, çatışmaya aktif olarak katılmamıştır. Oceanus, tanrıların güç ve hanedanlık çatışmalarının üzerinde bir konumda durmuştur. Bu tutumu nedeniyle,

[96]Anghelina, 2009: 144-147. Diğer yandan Okenaos, göksel bir nehir samanyolu'dur Hanfmann ve Bremmer, 2016. İlyada ve Odysseia'da Gorgonlar, Hekatonkheires, Hesperides, Geryoneus gibi canavarlar ve Kimmerler, Etiyopyalılar ve pigmeler gibi tuhaf kabileler Oceanus'un sularında yaşarlar dendiği belirtilmiştir (Hom. Il. 3. 3; Hom. Ody. 1. 22; 2. 13). Güneşin ve yıldızların okyanusta doğup battığı inancı, yıldızların Oceanus'ta yıkandığı ifadesi de geçmektedir; Ovid, Metamorfozlar 9. 497 vd. "Tanrılar kız kardeşlerini sevmişlerdir; evet, kesinlikle! Saturnus [Kronos (Cronus)] neden kan bağı olan Ops [Rhea] ve Oceanus Tethys ile evlendi... Ama yukarıdaki tanrılar kendi başlarına kanunlardır."

[97] Hes. Theog. 254; Eraslan, 2012, 158-159: Okeanos ile Tethys'den doğma 3000 dişi varlık, Okeanos kızları (Okeanides)olarak anılmıştır ve dereleri ve su kaynaklarını temsil etmişlerdir.

[98] Erhat, 1984: 248-249; Trakya ve Pelasgia'daki (daha sonra Hellas) tanrının adı Okeanos – Ok-e-An, Og-e-An, yani "Göksel Boğa" anlamındadır. https://en.wiktionary.org/wiki/Ποσειδῶν

[99] Grimal, 2012: 556.

Olymposlular'ın zaferinin ardından cezalandırılmamış ve ilahi hiyerarşideki önemini korumuştur. Antik çağ sanatçıları tarafından Oceanus, sakallı ve heybetli olarak, denizin ya da dalgaların ortasında betimlenmiştir; dalgalarda yükselirken deniz canlıları tarafından çekilen bir arabayla yol alırken gösterilmiştir. Oceanus, sonsuz yaşam akışını ve evrendeki bağı simgelemektedir; sularının başlangıcı ve sonu yoktur; sürekli değişim geçirmektedir.

Fig. 45. Gaziantep- Zeugma antik kentinden bir mozaik üzerinde Poseidon, Oceanus ve Thetys.

Oceanus, Roma Dönemi'nde çok çeşitli eserler üzerinde, özellikle MS 1-4. yüzyıla ait mozaiklerde sıklıkla betimlenmiştir[100]. Oceanus figürleri genellikle saçlarının arasından çıkan bir çift ıstakoz kıskacı ile birlikte, bazen yarı uzanmış biçimde, elinde çıpası ve yanında genellikle Tethys ile birlikte gösterilmiştir. Bu tipte betimlemeler Anadolu'da Zeugma ve Antiochia'dan; İspanya, İtalya, İspanya, Tunus ve Ürdün-Petra'dan bilinmektedir[101]. Roma Dönemi sikkelerinde ise yarı uzanmış Oceanus figürleri görülmektedir.

[100] Dunbabin 1978, 149; Eraslan, 2012: 157, 162,-164.
[101] Eraslan, 2012: 161.

Fig. 46. Hadrianus Döneni'ne ait (MS 117-138) AR denarius ve üzerinde Oceanus betimlemesi

Octopus / Ahtapot

Denizlerin doğasında olan ve sıklıkla tüketilmiş ahtapot, Roma mitolojisinde kendine az da olsa yer bulmuştur. Romalı doğa yazarı Claudius Aelianus (MS 175-235), *De Natura Animalium / Hayvanlar Üzerine* isimli eserinde (Kitap 12, 6G), Puteoli şehrindeki bir ahtapotun kanalizasyondan sürünerek mutfaklara girdiğini ve turşu küplerini kırarak balık yediğine dair hikayeler aktarmıştır. Roma Dönemi'ne ait yapılarda özellikle taban mozaiklerinde, deniz canlıların betimlendiği sahnelerde ahtapotlara da yer verilmiştir.

Fig. 47. Pompeii'den bir mozailk üzerinde ahtapot. (Napoli Ulusal Arkeoloji Müzesi.

Pardalocampus / Deniz Panteri

Klasik mitolojide geleneksel deniz tanrıları, hippocampuslar ve sirenler sıklıkla yer alırken, karada çoğunlukla Bacchus / Liber ile ilişkilendirilen panterler, denizcilikle ilgili olarak nadiren yer almaktadır (Grekçe Pardalokampos). Üst gövdesi benekli büyük bir panter biçimindedir ve yılan benzeri pullu kuyruğa sahip karışık bir deniz yaratığıdır. Kara ve okyanusun, eğlenceli karışımını yansıttığı düşünülmektdir. Deniz perileri (Nereidler) ve deniz tanrıları tarafından görkemli su binekleri olarak kullanılmıştır. Özellikle Stabiae ve Pompeii gibi kıyı yerleşimlerindeki Roma duvar resimleri, kabartmalar ve mozaikleri üzerinde görülmektedirler.

Panter, Roma ve Yunan mitolojisinde şarap, coşku ve ecstacy tanrısı Bacchus'un (Dionysus) kutsal hayvanıdır. Bu hayvanın "deniz" formu, karasal dionisyak unsurların deniz alemine ve okyanus mitolojisine uyarlanması olarak yorumlanmaktadır. Roma duvar resimlerinde ve mozaiklerinde sıklıkla bir Nereid'in, deniz panterine binerken veya yaslanırken betimlendiği görülmektedir.

Fig. 48. Stabiae'deki Villa Arianna'dan bir duvar resmi. Deniz panterine uzanmış bir Nereid.
Napoli Ulusal Arkeoloji Müzesi. MS 1. yüzyıl.

Pistrix

Roma mitolojisinde balina ve kurt ya da ejderha karışımı olarak betimlenen korkunç bir mitolojik deniz canavarıdır (Grek. mit. Pristis). Balina gövdeli, köpekbalığı benzeri bir baş ve balık kıvrık uzun bir kuyruğa sahiptir. Denizlerin hâkimi olan tanrılarla birlikte gösterilmiştir. Yaşlı Plinius[102] (NH. 9. 3. 4) şöyle der: "Hint Denizi'nde bulunan en büyük hayvanlar pistrix ve balæna'dır; Gal Okyanusu'nun ise en iri canlısı, devasa bir sütun gibi yükselen ve gemi yelkenlerinin üzerine kadar çıkarak adeta bir su tufanı püskürten physeter'dir".

Roma'da sergilenen çok büyük boyutlu kemiklerin (yaklaşık 12 m), Andromeda'yı yemek için gönderilen deniz canavarına ait olduğuna inanıldığını yazmıştır. Hristiyanlık Sanatı'nda, Hz. Yunus'u yutan büyük deniz canavarı için örnek alınmıştır. Günümüzde Pristis antiquorum / testere balığı ya da bazı büyük köpekbalığı ya da balina türlerini tanımlamak için kullanılmaktadır.

Fig. 49. Pistrix. Positano Katedrali'nin çan kulesinde.

Phorcys

Phorcys (Grekçe Φόρκυς- Phorkus). Pontos ve Gaia'nın oğlu Nereus, Thaumus, Ceto ve Eurybia'nın kardeşidir. Birinci tanrılar kuşağındaki deniz tanrılarındandır[103]. Phorkys kelimesi "fok" anlamına gelmektedir. Genellikle gri saçlı, balık kuyruklu, dikenli, yengeç benzeri bir deriye ve yengeç pençesi şeklinde ön bacaklara sahip olarak betimlenmiştir; simgesi bir meşaledir. "Üç kocakarılar" olarak anılan ve Perseus efsanesinde rol oynayan Phorkys kızları (Persesus ve Graiai), deniz canavarı Skylla'nın babasının olduğu da

[102] Plin. NH. 9. Kitap'ta physeter'den de söz etmiş ve Galyalılar Okyanusu'ndaki (Biscay Körfezi) en büyük canlı olarak tanımlamıştır.
[103] Hes. Theog. 146, 235. 12; Erhat, 1984: 270.

söylenmektedir. Roma kaynaklı bir efsanevi anlatım, Phorcys'i çok eski bir Sardinya ve Korsika kralı olarak göstermektedir. Buna göre Phorcys, bir deniz savaşında Atlas tarafından yenilgiye uğramış ve boğularak ölmüştür. Arkadaşları tarafından deniz tanrısı olarak kabul edilmiştir[104].

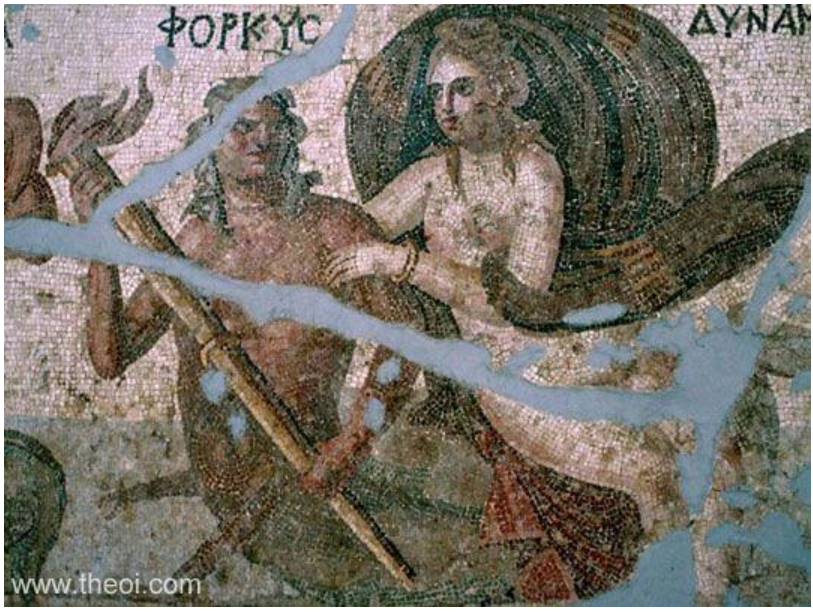

Fig. 50. Hatay Arkeoloji Müzesi'nden bir mozaik, MS 4. yüzyıl. Deniz perisi Dynamene, deniz tanrısı Phorkys'un sırtında yol alırken.

Porphyrios

Bizanslı denizciler tarafından *Porphyrios* (Grek. Πορφύριος , Porphyrios, Mor Çocuk) adı verilen bir balina. Kökeni belli olmamakla birlikte, bazen *Porphyrius, Porphyrion, Porphyry* ya da *Porphyrio* olarak da kullanılmıştır[105]. Antik Dönem'de balina hakkındaki bilgi eksikliği ve devasa boyutlarda olması nedeniyle, genellikle "deniz canavarı" olarak tanımlanmıştır. MS 6. yüzyıl Bizans tarihçisi Procopius (MS 490-565), bu deniz canavarından söz etmiştir; hem Savaşların Tarihi (Polemon ya da De Bellis) hem de Gizli Tarih'te (The Anecdota, Historia Arcana) geçmektedir[106]. Procopius, Porphyrios'un 13,7 m uzunluğunda

[104] Grimal, 2012: 633.

[105] Papadopoulos ve Ruscillo, 2002: 106. Porphyrios'un boyutu, uzun ömürlülüğü, rengi ve mizacı, 18 m uzunluğa ulaşabilen, şu anki ortalamaları 15 m'den biraz daha fazla olan ve karakteristik olarak koyu kahverengimsi gri olan erkek ispermeçet balinalarıyla uyumludur; 20.-21. yüzyılda, isim için yeni bir köken önerilmiştir. Porphyrios, Grekçe'de koyu mor / imparatorluk moru olarak tanımlanan "porphyra" kelimesinden gelmiş olabilir. Porphyrios'un gri-mor veya koyu şarap renginde bir cildi olabilir. Porphyrios'un "ispermeçet balinası" olduğu düşünülmekle birlikte, bu tür yaratıklar Karadeniz'de duyulmadığı belirtilmektedir.

[106] Procopius, Savaşlar, Kitap VII, 29.9-16. Procopius'un yaratığı tanımlamak için kullandığı kelime Ketos'tur. Cetacea- takımı, hem balinaları hem de yunusları ifade etmektedir.

ve 4,6 m genişliğinde bir canavar olduğunu belirtmiştir. Yazara göre, bu balina 50 yıl boyunca gemilere saldırmış ve denizciler için endişe kaynağı olmuş ve hatta rotalarını deniştirmelerine yol açmıştır. Genellikle Boğaz'da ve Karadeniz'deki dalgaların altında olduğu belirtilmiştir. Hatta İmparator Iustianus tarafından, balinanın ele geçirilmesi önemli bir konu olmuştur. Sonunda, Karadeniz'in ağzında karaya oturduğu ve yerel halktan oluşan bir kalabalık tarafından saldırıya uğrayıp parçalandığı belirtilmektedir.

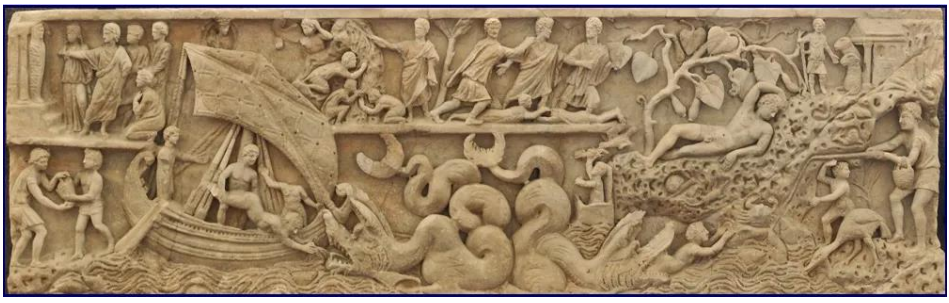

Fig. 51. Jonah Lahdi / Yunus Lahdi. Mermer, MS 290.
Web Sanat Galerisi; Musei Vatikan (Vatikan Müzeleri) Museo Pio Cristiano.

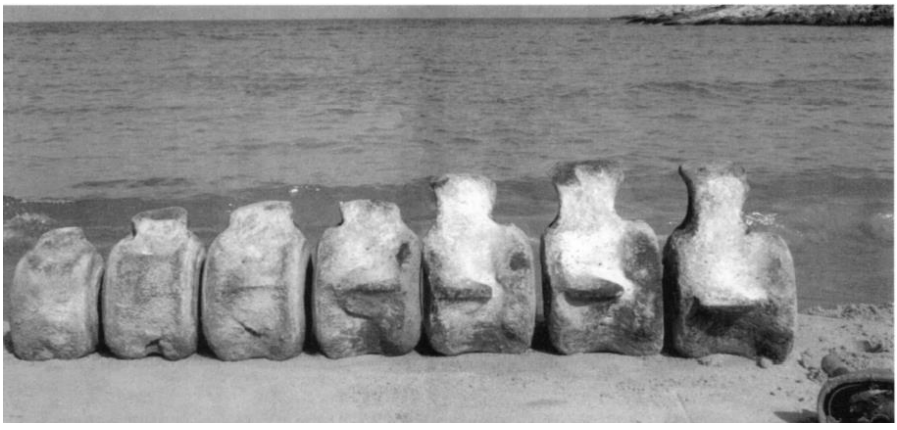

Fig. 52. Ege Denizi'ndeki Schoinousa adasında karaya vuran bir balinanın yedi adet yarı eklemli omuru.

Portunus

Denizle ilişkilendirilmiştir; limanların ve geçitlerin koruyucusu olarak saygı görmüştür. Sıklıkla elinde bir anahtarla betimlenmiştir. Grek mitolojisinde Palaemon ve annesi Leucothea, deniz yolculukları sırasında zor durumdaki denizcilere yardım etmişlerdir. Vergilius, Romalılar'ın Portunus'una "denizcilerin dostu" niteliğini yüklemiştir ve şair bunu şöyle anlatmıştır: "İri elli ihtiyar Portunus, kadırgayı itip hızla kıyıya doğru sürdü." (Verg. 5.241). Ancak

Ovidius (Ov. Fast. 6. 545-46), Palaemon ve Leucothea'yı ve dolayısıyla Portunus'u limanlarla ilişkilendirmiştir: "Grekler sana Leucothea der, biz Matuta. Oğlun limanların tam kontrolüne sahip olacak: Biz ona Portunus deriz, kendi dilinde ise Palaemon". Palaemon, (Grek mit. Παλαιμον / Palaimon) Annesi Leukothea ile birlikte zor durumda kalan denizcilere yardım eden çocuk bir deniz tanrısı olarak geçmektedir. Melikertes adında ölümlü bir çocuktur ve ailesi, genç tanrı Dionysos'u yetiştirdikleri için Hera'nın gazabına uğramıştır. Babası tanrıçanın öfkesiyle cinayet işlemeye meyilli bir hale gelmiştir. Ino, Melikertes'i[107] kucağına alarak kayalıklardan denize atlamış ve ikili deniz tanrılarına dönüştürülmüştür; Palaimon ile Leukothea olarak adlandırılmıştır. Palaimon, Greko-Romen mozaiklerinde, yunus üzerinde oturan bir çocuk ya da balık kuyruklu bir çocuk Triton olarak betimlenmiştir.

Fig. 53. Hatay Arkeoloji Müzesi'nde bir mozaik (MS 5. yüzyıl) üzerinde yunus üzerinde Palaemon.

Tanrının adındaki "Portus" kökü, Latince "liman" anlamındadır. Bu iki tanrının ortak birçok yönü bulunmaktadır. İlk olarak, Romalılar Campus Martius'taki Forum Holitorium'da bulunan Janus Tapınağı'nı, tam olarak Portunus Tapınağı ile aynı günde adamışlardır. Romalılar hem Janus'u hem de Portunus'u ellerinde anahtarlar tutar şekilde göstermişlerdir. Varro, Portunus'tan "Deus portuum portarumque praese's" ("Limanların ve kapıların koruyucusu/başındaki tanrı") olarak söz etmiştir. Portunus Tapınağı, Roma'nın hemen eşiğinde ve kentin Tiber üzerindeki limanının yakınında yer almıştır. Bu durum, hem limanın varlığını

[107] Melikertes adı, Fenikeliler'in tanrısı Melkart veya Melqart'tan türetilmiştir. Grekler bu ismi "bal yiyen" olarak yeniden yorumlamışlardır.

hem de Roma'nın korunması gerekliliğini Portunalia festivalinin kökeninin anlaşılmasını sağlamaktadır.

Fig. 54. Melikertes-Palaimon'un dairesel tapınağı olan Palaemonium'u gösteren bronz Roma sikkesi MS 161-80. Berlin, Staatliche Museen.

Romalılar tarafından *Portunalia / Karaya Yanaşma Festivali* kutlanmıştır. Tanrı Portunus'un tapınağı, her yıl 17 Ağustos / Sextilis'te tapınak, Portunalia şenliklerinin merkezi haline gelmiştir. Portunalia, adını Portunus'tan almıştır. Bayram, buğday hasadının sonlarına doğru kutlanmıştır. Antik Roma'da buğday temel gıda maddesidir ve çok değerlidir. Üstelik Roma'nın tahıl stoklarının bir kısmı, Tiber boyunca uzanan depolarda saklanmıştır. Güvenli liman koruması sağlamak amacıyla, tgörevliler tapınak anahtarlarını ateşe atmışlardır.

Fig. 55. Portunalia Tapınağı

Priapus

Greko-Romen panteonuna ait bir tanrıdır (Grek. mit. Priapos). Genellikle, Dionysos ile Aphrodite'nin oğlu olarak geçmektedir[108]. Görevi çiftlik hayvanlarını, meyve ağaçlarını, üzüm bağlarını ve bahçelerini korumak ve bereketini arttırmaktır[109]. Kültü, Küçük Asia'daki Lampsakos'tan yayıldığı belirtilmektedir[110]. Anadolu'da Karabiga yakınlarındaki Lapseki (Lampsakos antik kenti), Antik Dönem'de *Priapos / Priapus* olarak anılmıştır. Priapus aynı zamanda Dionysos, Hermes ve satyroslar Orthanes ve Tychon da dahil olmak üzere bir dizi fallik Grek tanrısıyla özdeşleştirilmiştir. Petronius, Satyricon (VI. 110-114) isimli eserinin "gemiler" bölümünde, Encolpius ve Giton'un burada bizzat Priapos'u temsil eden figürler işlevi gördüğünü ve kılık değiştirmelerinin geminin uğrayacağı felaketin habercisi olduğunu düşündürdüğünden söz etmiştir[111].

Priapus, denzicilerin ve balıkçıların koruyucusudur[112]. Hermes ve Pan ile birlikte, kaynakların temizliğiyle ilgili kontrollerin sorumluluğunu paylaşmışlardır. Balıkçıların avlarının iyi olmasını, denizcilerin seyirlerinin güvenli ve sorunsuz olmasını sağladığına inanılmıştır. Bazı batıklarda yapılan araştırmalarda pişmiş topraktan phallus[113], ahşap Priapus figürü gibi buluntular tespit edilmiştir. Tehlikeli geçit alanlarına veya denizciler için özel iniş alanlarına dikilen ahşap Priapik işaretlerin kullanımından söz edilmektedir.

---

[108] Erhat, 1984: 277; Boyana, 2004: 34; Grimal, 2012: 663; Strab. Geographika. 13. 1. 12. "Priapos (Priapus) . . . Dionysos'un oğlu ve bir Nymphe olarak anılırdı" demektedir.

[109] Boyana, 2004: 31. Tanrının basit heykelleri bereketi arttrmak ve aynı zamanda kuşları korkutmak amaçlı kullanılmıştır; Parker, 2003: 1245. Kurban hayvanı eşektir; tarımsal sunuları ise meyve, çiçek, sebze ve balıktır. Roma'nın çöküşü ve Hristiyanlığın yükselişinden uzun süre sonra, Priapus sağlık ve doğurganlığın bir sembolü olarak anılmıştır. Kökeninin bir Mysia tanrısı olduğunu gösteren sivri bir Phrygia başlığı ve meyvelerle dolu bir sepetle gösterilmiştir.

[110]Boyana, 2004: 35; Karabiga. MÖ 7. yüzyılda Miletos'tan Marmara Denizi kıyısına gelen yerleşimciler tarafından kurulmuştur. Kyzikos'un bir kolonisi olarak kurulduğu belirtilmektedir. Bu tanrının ismi ile köyün ismi arasındaki kesin ilişki bilinmemekle birlikte, ünlü yerel üzüm bağlarıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Granikos Nehri, günümüzde Biga Çayı adını taşıyan ve Karabiga yakınlarında Marmara Denizi'ne akan oldukça büyük bir akarsudur.

[111] Slater, 2006: 294-301.

[112] Boyana, 2004: 31-39.

[113] Neilson, 2007: 248-252. Phallus, birçok kültürde "sahip olma ve toprak sınırlaması" ile ilişkilendirilmiş ve Priapus'un bir navigasyon tanrısı olarak diğer rolüne atfedilmiştir. Pisa Gemisi E'de bulunan pişmiş toprak phallus, Priapik heykellerin koruyucu bir araç olarak Roma gemilerine taşındığı yönünde bir öneri olarak ileri sürülmüştür; Proembolion (Grekçe προεμβόλιον). Pruvayı güçlendiren ve aynı zamanda düşman gemisinin küreklerini kırmaya yarayan nesne. Pisa Gemisi E'de bulunan pişmiş toprak phallus, Priapik heykellerin koruyucu bir araç olarak Roma gemilerine taşındığı yönünde bir öneri olarak ileri sürülmüştür.

Fig. 56. Hilal ay ve phalluslu bronz proembolion, Ren Roma donanma gemisi. Bonn, Rheinisches Landesmuseum.

Fig. 57. Priapos heykelciği, mermerden, MS 2. yüzyıl. Antalya Arkeoloji Müzesi.

Proteus

Grek mitolojisinde "Deniz'in İhtiyarı" ve Poseidon'un, Roma geleneğinde Neptunus'un çobanı olarak bilinen, kadim ve kehanet gücüne sahip bir deniz tanrısıdır. Genellikle Poseidon'un (veya Okeanos'un) oğlu ve Poseidon'un fok sürülerinin çobanı olarak betimlenmiştir. Proteus'un kehanet yeteneğinden söz edilmiştir. Vergilius'un *Georgica* isimli eserinde (4. Bölüm) Aristaeus tarafından yakalanmasıyla tanınmıştır. Deniz canlılarının çobanı, şekil değiştiren bir tanrı, maddeyi dönüştürme gücüne sahiptir. Bu mitolojik karakterden köken alan

“Protean" (Proteusvari) sıfatı ise çok yönlü, sürekli değişen veya doğası gereği çeşitlilik gösteren anlamlarında kullanılmıştır.

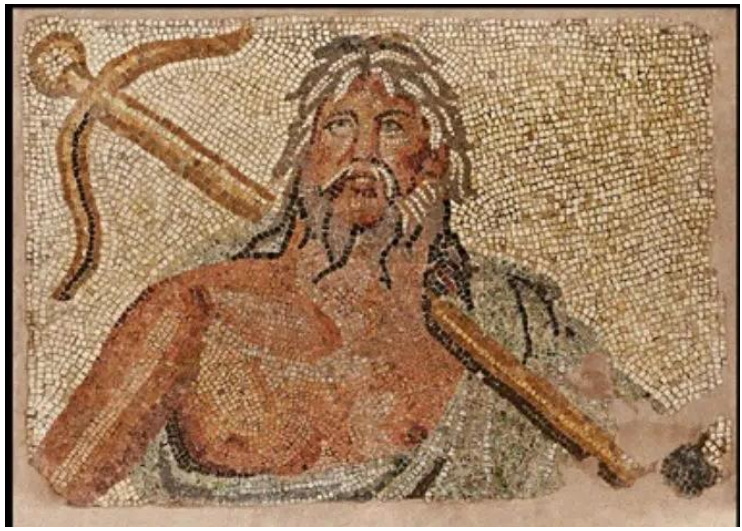

Fig. 58. Selanik’ten, Protheus, “Denizin Yaşlı Adamı” iismli mozaik. MS 1. yüzyıl. Atian Ulusal Arkeoloji Müzesi.

Rana Marina / Deniz Kurbağası

Deniz kurbağası, hem karada hem suda yaşayabilen mitolojik bir hayvandır[114]. Roma’dan etkilenen Orta Çağ hayvan betimlemeleri kitaplarında geçmektedir. Antik Grek-Roma kültüründe kurbağalar bereketi, uyumu ve başkalaşımı simgelemiştir. Ovidius, (Ovid. Met.6. 146, 312), tanrıça Latona’nın (Leto), misafirperverlik göstermeyen Lykialı köylüleri bir su kenarında kurbağaya dönüştürdüğü efsaneden söz edilmiştir. Romalılar tarafından hem karada hem de suda yaşayabilme, doğurganlık ve yenilenme yetenekleri nedeniyle, kurbağaları Venus ile ilişkilendirilmiştir. Günümüzde, geniş yassı başı ve büyük ağzı kurbağaya benzetilmesi nedeniyle, “fener balığı” (Lophius piscatorius) için kullanılmaktadır.

[114]Rana, Latince’de genel olarak "kurbağa" anlamındadır. Marina: Latince “marinus” kelimesinden türemiştir ve “denize ait / denizden gelen” anlamındadır.

Fig. 59. Nilüfer yaprağının üzerinde oturan kurbağa. Pompeii'den Fauna Villası'ndan. Museo Archeologico Nazionale, Napoli, İtalya

Rostrum (Gemi Koçbaşı)

Rostrum, bir hayvanın çıkardığı ses -özellikle bir domuzun ya da kuşun- anlamındadır. Bu terim sonraları, biçim ya da kullanım amacı bakımından, söz konusu canlılardan birini andıran çeşitli yapay nesneler için kullanılmaya başlanmıştır[115] (Grekçe ἔμβολος , embolos), Latince embolus (embolous)[116], savaş gemisinin gagası olarak anılan kısım bronzdan ya da demirden yapılmıştır; düşman gemisinin gövdesine karşı kullanılmış ve bir torpido gözü gibi etki etmesi amaçlanmıştır[117]. Erken dönem savaşlarında, ucunda metal bir başlık bulunan tek bir kirişten oluşan bir hayvanı temsil etmiştir. Geminin omurgası ile aynı seviyede ya da daha aşağıdadır. Böylece çarptığı gemide suyun altında önemli derecede sızıntıya neden olmuştur. Ele geçen bronz gemi burunlarında, sıklıkla zafer tanrıçası Victoria ya da ilahi savaş korumasını simgeleyen dini ve mitolojik kabartmalar içermiştir. Augustus Dönemi'ndeki yapım tekniğine uygun olarak, gemi tabanının altına doğru alçaltılmıştır; daha gelişmiş ve daha heybetlidir. İmparatorluk zamanında rostrum biçimli taçlar, konuşma kürsüleri vb. nesneler yapılmıştır.

[115] Rich, 1890: 557.
[116] Latince pim, cıvata, çubuk anlamındadır. Savaş gemisinde tunç mahmuz veya koçbaşı (rostrum) ya da kama.
[117] Beydiz, 2019: 9 vd.

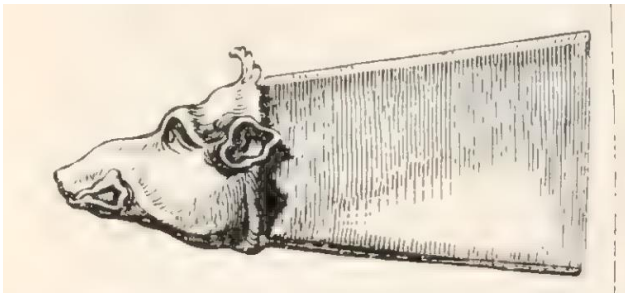

Fig. 60. Rostrum. **Fig. 61.** Agrippa başında rostrum biçimli tacıyla

Salacia

Antik Roma mitolojisinde *Salacia*, okyanusun derinliklerine hükmeden tuzlu su tanrıçası tanrıçasıdır ve Neptunus'un eşidir[118]; Grek mitolojisindeki Poseidon'un eşi Amphitrite ya da Tethys ile özdeşleştirilmiştir. Genellikle, Neptunus'un yanında tahtta oturmuş biçimde ya da yunuslar, deniz atları (hippocampuslar) ve diğer deniz yaratıkları tarafından çekilen, inci kabuklu bir arabada birlikte yolculuk ederken gösterilmiştir. Tritonlar ve Nereidler tarafından hizmet edilmiş ve deniz yosunuyla taçlandırılmıştır. Denizin sakin ve güneşli yönünün kişileştirilmesidir. Latince "tuz" anlamına gelen *sal*'dan türetilen Salacia, geniş ve açık denizi ifade etmektedir. Bazen kelimenin tam anlamıyla "tuzlu olan" olarak çevrilmektedir. Neptunus'a üç çocuk doğurmuştur; en ünlüsü, vücudu yarı insan yarı balık olan Triton'dur. Salacia, aynı zamanda yüksek oranda mineralli suların kaynaklarına hükmeden "kaynak tanrıçası" olarak da geçmiştir; Venilia ile birlikte Neptunus'un paredralarıdır.

Varro ve Festus, Salacia adını "geniş, derin deniz", "açık deniz" ya da genel anlamda denize karşılık gelen *salum* sözcüğüyle ilişkilendirmişlerdir. Aziz Augustinus (MS 354- 430) adının "salum" dan türediği görüşüne katılmakla birlikte, Neptunus'un eşleri olarak Salacia ve Venilia adında iki dişi deniz tanrıçasını birbirinden ayırmıştır. Salacia geri çekilen dalgayı, Venilia ise kıyıya doğru gelen dalgayı temsil etmiştir. Aeneis'in yorumcusu Servius, Salacia'dan Triton'un annesi olarak söz etmiş ve adını tuzlu su ya da deniz suyu anlamındaki *aqua salsa*'dan aldığını belirtmiştir.

[118] Demiceli, 2007: 73.

Fig. 62. Pompeii'den bir duvar resmi, MS 50- 79. Üzerinde Kentauros, Salacia ve Neptunus betimlemesi.

Scylla

Scylla (Grekçe Scylla Σκύλλα, Skylla), deniz yutan canavar Charybdis'in karşısında, dar bir su kanalının bir tarafında yaşayan, insan yiyen bir canavardır. Kayalıklarına gereğinden fazla yaklaşan gemiler, canavarın açgözlü ve hızla ileri atılan başlarına altı denizcisini kurban verirdi. Vergilius, Scylla'nın yaşadığı boğazı, Güney İtalya'nın bir bölgesi olan Calabria ile Sicilya arasındaki Messina Boğazı ile ilişkilendirilmiştir ve şöyle der (Verg. III. 420): " Sağ kıyıyı Scylla, sol kıyıyı ise doymak bilmez Charybdis bekler... Ne var ki Scylla, gemileri kayalıklara sürüklemek üzere dudaklarını dışarı uzattığı mağara benzeri bir oyukta gizlenir. Vücudunun üst kısmı insana benzer; mahrem bölgelerine dek güzel bir genç kız bedenidir; alt kısmı ise yunus kuyruklu ve porsuk benzeri bir karna sahip tuhaf bir deniz canavarıdır". Calabria'daki sahil kasabası Scilla, adını mitolojik Scylla'dan almaktadır. Souda, Scylla'yı gözlerine kadar güzel bir kadın görünümünde, her iki yanında altı köpek başı ve altında bir yılan gövdesi olan bir varlık olarak tanımlamıştır[119].

[119]Souidas, MS 10. yüzyıl. Suda online sarch. Scylla. https://www.cs.uky.edu/~raphael/sol/sol-entries/sigma/709, 27. 9. 2026.

Fig. 63. Pişmiş toprak kandil, MS 2. Yyüzyıl. Üzerinde Scylla ve karşısında Charybdis.

"Scylla ile Charybdis arasında kalmak" deyimi, "iki arada bir derede kalmak" gibi, benzer şekilde istenmeyen veya riskli iki sonuç arasında seçim yapmak zorunda kalmayı ifade etmek için kullanılmıştır. Ovidius (Ovid. Met.14) şöyle anlatmıştır: “ Scylla, beline kadar suya girerek havuza girer, ancak kasıklarının etrafındaki suyun uluyan canavarlarla dolup taştığını görür. İlk başta onları kendi vücudunun bir parçası sanmayarak, acımasız ağızlarından geri çekilir, onlardan korkar ve onları iter: ama kaçtığı şeyi de beraberinde sürükler ve uyluklarını, bacaklarını, ayaklarını ararken, onların yerine Cerberus'unkine benzer çeneler bulur. Öfkeli köpeklerin arasında durur ve su yüzeyinin altında canavarlar tarafından kuşatılır; bu canavarların arasından kesilmiş uylukları ve karnı ortaya çıkar”. Yaşlı Plinius (NH. 3.73) ise, “"[Güney İtalya'da] Scyllaeum kenti ve efsanelerde Scylla'nın annesi olarak bilinen Crataeis nehri bulunur" demiştir.

Fig. 64. Sextus Pompeius tarafından basılan MÖ 1. yüzyıla ait bir denarius'un arka yüzündeki Scylla figürü.

Siren

Siren (Grekçe Σειρην, Seiren), denizcileri şarkıları ve çığlıkları ile büyüleyen, üç deniz perisidir. Mitolojiye göre, tanrıça Persephone'nin hizmetkarlarıdırlar fakat Hades tarafından tanrıça kaçırılınca, Demeter arama çalışmalarına yardımcı olmaları için kendilerine kuş bedenleri vermiştir. Sonunda pes edip çiçeklerle dolu Anthemoessa Adası'na yerleşmişlerdir. Argonautlar, şair Orpheus'un şarkılarıyla müziklerini bastırması sayesinde zarar görmeden geçip giden Sirenler ile karşılaşmışlardır. Odysseus, direğe sıkıca bağlanmış halde, adamlarının kulaklarını balmumuyla tıkayarak onların bulunduğu yerden geçmiştir. Sirenler, bir adamın şarkılarını duyup yine de kaçabildiğini görünce, üzüntüden kendilerini denize atıp boğulmuşlardır.

Fig. 65. İtalya Pompeii'den bir duvar resmi üzerinde, Odysseus ve sirenler. MÖ 50-75. Britanya Müzesi, Londra.

Seneca (Sen. Med. 355 vd.) "[Argonautların yolculuğu üzerine:] Ölümcül zararlılar [Sirenler] Auson denizini melodik şarkılarıyla yatıştırırken, Trakyalı Orpheus, Pieria liriyle karşılık vererek, gemileri şarkısıyla büyüleyen Siren'i neredeyse peşinden sürüklediğinde ne oldu?" demiştir. Nonnus, Dionysiaca'da (2.10) "Bir denizci, Siren'in hain şarkısını duyup melodinin büyüsüne

kapıldığında, kendi seçtiği bir kadere çok çabuk sürüklenir; artık dalgaları yaramaz, kürekleri ıslanmadan mavi suları beyazlatamaz, melodik Kader'in ağına düşerek, dümeni kullanmayı unutur, oldukça mutlu olur, yedi yıldızlı Pleiades'i ve Ayı'nın dönen rotasını umursamaz" derken, Strabon (Strab. 5.4.7-8): "Neapolis'te [İtalya'daki Napoli] Sirenlerden biri olan Parthenope'nin bir anıtı gösterilmektedir ve bir kehanete göre orada bir jimnastik yarışması düzenlenmektedir" ve "[İtalya'daki] Surrenton, Kampanya'nın (Campania) bir şehridir; buradan Athenaion (Athenaeum, Athena tapınağı) denize doğru uzanır ve bazıları buraya Seirenoussai (Sirenler Burnu), buradan Kaprea (Capri) adasına kısa bir yolculukla ulaşılabilir ve burnu geçtikten sonra, Seirenler (Sirenler) olarak adlandırılan ıssız, kayalık adalara varılır" demiştir.

Fig. 66. Tunus'tan bir mozaik (MS 2. yüzyıl) üzerinde Odyssesus ve Sirenler.

Yaşlı Plinius (NH.6.1.1): "Körfezi [İtalya'daki Leukania Poseidon Körfezi] geçtikten sonra, kıtaya kısa bir yolculukla ulaşılabilen bir ada olan Leukosia'ya (Leucosia) varılır. Ada, efsaneye göre Odysseus ile karşılaşmalarının ardından kendilerini denizin derinliklerine atan Sirenlerden birinin adını almıştır. Adanın önünde, Sirenlerin karşısında yer alan ve onlarla birlikte Poseidon Körfezi'ni oluşturan bir burun bulunur". NH, 3. 61: "Kıyıda Neapolis (Napoli) bulunur... [aynı zamanda] Sirenlerden birinin mezarından dolayı Parthenope olarak da adlandırılır." NH. 3. 85: "[Güney İtalya'da:] Paestanum Körfezi'nin karşısında, oraya gömülmüş Siren'in adını taşıyan Leucasia [la Licosa] adası bulunmaktadır" diye anlatmıştır.

Taurocampus / Boğa Balığı

Gövdesinin ön kısmı boğa, arkası bir balık ya da yılan balığı kuyruğuna sahip bir deniz yaratığıdır. Roma mozaiklerinde deniz tanrısı Neptunus ile birlikte sıklıkla betimlenmiştir.

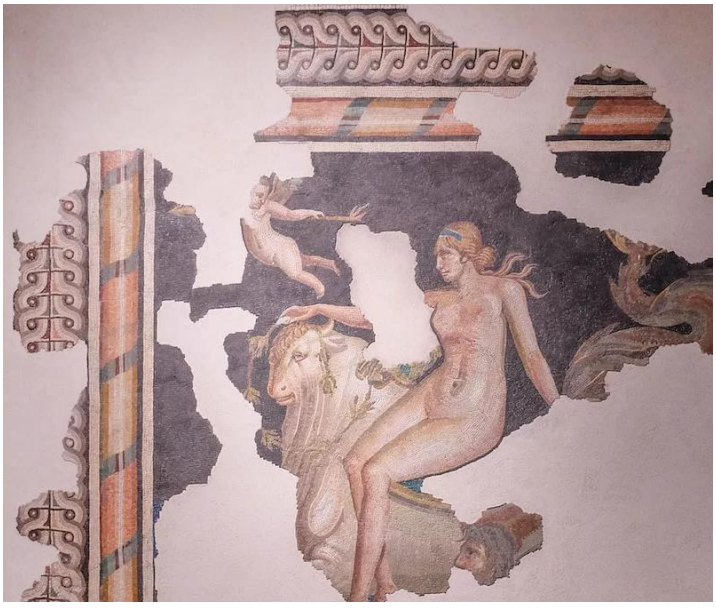

Fig. 67. İtalya –Aquileia Müzesi'nin lapidarium'unda bir mozaikte deniz boğası üzerinde bir Nereid. MS erken 1. yüzyıl

Tempestas

Latince *Tempestas*, "mevsim, hava durumu, kötü hava, fırtına, bora" anlamındadır. Fırtınaların ve kötü havanın tanrıçasıdır. Çetin burunların çevresinden güvenle geçebilmek için kendisine yakarıldığı belirtilmiştir. Romalılar, şiddetli hava koşullarını doğasını onurlandırmak için kelimeyi sıklıkla çoğul biçimde kullanmışlardır. Cicero (Nat. Deor. 3. 51), gökkuşağı ve bulut gibi doğa olaylarının ilahi varlıklar olarak kabul edilip edilmemesi gerektiğini ve Tempestates'in Romalılar tarafından tanrısal varlıklar olarak kutsandığını belirtmiştir. Güvenli yolculuğun sağlanması ve ani fırtınalardan korunmak için denizciler tarafından dualar edilmiş ve kurbanlar sunulmuştur.

Testudines / Deniz Kaplumbağası

Roma mitolojisinde deniz ve kara kaplumbağaları doğurganlığı, aşkı ve zarafeti simgelemişti bereketli bir evliliğin, istikrarlı bir aile yaşamının ve sürekli bolluğun simgesi olarak görülerek tanrıça Venüs ile ilişkilendirilmiştir.

Genellikle tanrıçanın tevazu ve aile uyumunu simgelemek amacıyla, ayağı bir kabuğun üzerinde gösterilmiştir[120]. Roma askeri taktiklerinde (testudo taktiği)[121] ve dünya mitolojisinde kaplumğa kabuğu, koruma, kozmik denge ve bilgelik kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir. Neptunus'un başlıca kutsal hayvanları olmasalar da, deniz kaplumbağaları mitoslarda yer almış ve denizcilerin koruyucusu, yol göstericisi olarak görülmüştür. edilmiş ve kurbanlar sunulmuştur.

Fig. 68. Üzerinde Testudo (Deniz Kaplumbağası) olan bir Roma sikkesi.

Triton

Balık kuyruklu bir deniz tanrısıdır (Grek mit. Τριτων, Triton). Poseidon'un oğlu ve habercisidir. Mitolojiye göre, deniz kabuğundan yaptığı borusuyla dalgaları sakinleştirmiştir. Bazen sakallı, bazen de sakalsız bir genç olarak gösterilmiştir. Heykel ve mozaiklerde ise genellikle çift balık ya da yunus kuyruğu verilmiştir. Poseidon'un habercisi olarak kanatlı bir alnı ve deniz kabuğundan yapılmış bir trompeti bulunmaktadır. Libya'daki büyük bir tuz gölü olan Tritonis'in tanrısı olarak da bilinmektedir. Argonautlar çölün ortasında mahsur kaldıklarında, Triton tarafından gölden denize geri dönmeleri için yardım edilmiştir[122]. Roma mozaiklerinde sıklıkla Nereidler ile birlikte betimlenmişlerdir[123]. Tritonlar'ın eşinin yanında bir buccina ya da bir üç dişli mızrak, hayvan dizginleri, küçük bir yunus, belki de yaşadığı ve hareket ettiği deniz ortamına atıfta bulunan bir dümen, bir kürek, bir geminin pruvası veya meşale, pedum gibi simgeler eklenmiştir. Sıklıka deniz atlarıyla birlikte gösterilmişlerdir.

[120] Dougherty, 2020: 25.
[121]Kaplumbağa taktiği. Roma lejyonerlerinin kalkanlarını (scutum) ön tarafta ve baş üzerinde birbirine kenetleyerek oluşturdukları kabuk benzeri bir zırh sağlayan kapalı bir kuşatma biçimi. Üzerlerinden at ve savaş arabası gibi ağır hayvan ve araçların geçmesine çok dayanıklı olduğu belirtilmektedir.
[122] Erhat, 1984: 287-288; Can, 2011: 156, 523.
[123] Neira, 2011: 631.

Fig. 69. Tunus- Bardo Müzesi'nden bir mozaik, MS 2. yüzyıl. Nereid ve Tritonlar ile birlikte Neptunus.

Ovidius, (Ovid. Met. 13. 918 vd.): "Onun [deniz tanrısı Glaukos'un (Glaucus'un)] rengine, omuzlarını örten ve sırtından aşağı dökülen saçlarına ve kıvrımlı bir balık kuyruğu oluşturan uyluklarına hayranlıkla baktı... [ve] dedi ki, '...Ben bir Deniz Tanrısıyım (Deus Aquae). Açık denizde ne Proteus, ne Triton ne de Palaemon Athamantiades benden daha büyük bir güce sahip değildir.'" Cicero, De Natura Deorum 2. 35: "[Cicero, Accius'un Medea'sından alıntı yapıyor:] Triton'un üç dişli mızrağı, dalgalı denizin altındaki mağaraların köklerini yukarı doğru kaldırarak, derinliklerden göğe doğru devasa bir kaya fırlattı."

Plinius (NH.9.4.5) : "Olisipo'dan bu amaçla gönderilen bir heyet, İmparator Tiberius'a belirli bir mağarada bir tritonun hem görüldüğünü hem de duyulduğunu, bir deniz kabuğu üflediğini[2] ve genellikle tasvir edildikleri biçimde olduğunu bildirdi" ve "Nereidler öncelikle Nereus ve Doris'in kızları olan deniz perileriydi. Dalechamps bize, İskender ab Alexandro'nun bir keresinde Peloponnesus kıyılarına atılmış bir nereid gördüğünü, Trapezuntius'un yüzen bir Nereid gördüğünü ve Napolili Draconetus Bonifacius'un balda korunmuş bir triton gördüğünü ve birçok kişinin Epir kıyılarında canlı olarak yakalandığında gördüğünü bildiriyor. Burada tritonun bizim "deniz adamı"mızla, nereidin ise "deniz kızı"mızla aynı olduğunu belirtebiliriz" der.

Fig. 70. Zeugma'dan Triton Mozaiği.

Tridens / Fuscina / Üç Dişli Mızrak

Neptunus'un sular, fırtınalar ve depremler üzerindeki mutlak egemenliğini simgelemektedir[124]; tridensini yere vurduğunda depremler yaratmakta, suları hareketlendirip, yeni kaynaklar oluşturabilmektedir. Roma'da *retiarius* (ağ adamı) adı verilen hafif zırhlı gladyatörler, bir balıkçıyı temsil edecek şekilde ellerinde ağırlıklı bir ağ ve bir trident ile savaşmışlardır[125]. Balıkçıların üç dişli mızrağı, özellikle ton balığı avlamakta kullandığından söz edilmiştir.

Fig. 71. Bir mozaik üzerinde solda elidne tridens tutan Neptunus. MS 2. yüzyıl. Paphos Arkeolojik Parkı.

[124] Erhat, 1984: Poseidon. Trident, Kykloplar tarafından dövülmüştür; Turak, 2018: 35.
[125] Radman, 2020: 31.

Vacca Maris / Deniz İneği

Latince “vacca” inek, “maris” denizin anlamındadır. Roma Dönemi’nde ve Orta Çağ hayvan kitaplarında bu kavram, deniz memelileri olan foklar ve sirenler için de kullanılmıştır[126]. Foklar Ayrıca Latince’de bazen "deniz buzağısı" (vitulus marinus) olarak da adlandırılmıştır. Orta Çağ ansiklopedisyenleri tarafından[127], deniz ineği (vacca maris veya bos marinus) tanımlanırken çoğunlukla fokları (akdeniz fokları) veya denizayısı/manat gibi Sirenia takımına ait canlılar ifade edilmek istenmiştir.

Fig. 72. Vacca maris / Deniz ineği.

Venilia

Deniz kıyıları ve rüzgarlarla bağlantılı bir su perisi veya deniz tanrıçasıdır. Venilia, rüzgarlar (Lat. Venti) , sakin kıyı dalgaları ve gel git akıntılarıyla ilişkilendirilmiştir. Özlem ya da arzuyu simgelediği belirtilmektedir. Vergilius (Virg. Aen., x, 75) ve Ovid gibi (Ovid. Met. xiv, 334) yazarlar tarafından Neptunus, Janus veya Faunus'un bir eşi ya da yoldaşı ya da Turnus’un annesi olarak söz edilmiştir. Salacia ile birlikte Neptunus’un eşidir. Venilia’nın arkeolojik eserlerde betimlemelerine rastlanmamıştır.

[126] Sevillalı Isidorus (MS 7. yüzyıl), Etymologiae, 12. Kitap, 6:9. boca.
[127] Cantimpré'li Thomas. Latince: Thomas Cantimpratensis. Flaman, Ortaçağ yazarı. Doğa Üzerine olan “De natura rerum” isimli ansiklopedik eseri bulunmaktadır.

Venus

Antik Dönem'den bu yana, farklı kültürlerden "deniz kabuğu kapakları" ile dişi vulva arasında benzetmeler yapılmıştır. Hermafrodit[128] özelliği nedeniyle, kabukların kendiliğinden oluştuğu düşünülmüştür[129]. Dolayısıyla, oluşumları, denizin köpüğünden doğan Aphrodite'ye benzetilmiştir; Uranüs'ün spermi gökyüzünden suya düşmüştür. Doğurganlık olmaksızın cinselliği temsil ediyor gibi görünmektedir. Pecten (maximus) ile inci istiridyeleri arasındaki kasıtlı karışıklık kabuklar ile Aphrodite / Venus arasındaki bağı güçlendirmiştir. Her ikisi de Gökyüzü ve Deniz'in birliğinden doğmuştur. Pompeia'daki tanrıçanın bir kabuk içindeki freski, Augustus tarafından Roma'ya götürülen Apelles'in resminin yakın bir kopyası olarak belirtilmektedir. Antik Çağ'da kabuk, tanrıçanın tek deniz aracı değildir; yunuslar, kuşlar ve denizatlarının üzerinde de sıklıkla görülmektedir. En güzel deniz salyangozlarından biri olan Nereites, Venus'un sevgililerinden birinin başkalaşımı sonucu doğmuştur; tek kabuklu, spiral deniz salyangozları, pürüzsüz yüzeylidir. Faustina zamanındaki çok sayıda sikkenin bir yüzünde Venüs Genitrix heykeli bazen bir dümen ve yunusla birlikte gösterilmiştir.

Fig. 73. Pompeii'den bir duvar resmi üzerinde "Deniz Kabuğundaki Venüs Evi", MS 62-79.

[128] Androutsos, 2006: 214.

[129] Erhat,1984: 290. Aphrodite işle eş tutulmuştur; Aristoteles, Hayvanların Doğuşu Üzerine 3.10.8 761b.; Campbell, 2015: 98. Bu kabuklu deniz canlıları arasında, "Aziz James tarağı", Hristiyanlık öncesinde, Aphrodite / Venüs'ün en bilinen sembollerinden biri olarak kullanılmıştır. Celile Denizi'nde (Taberiyye Gölü) balıkçı olan havariyi onurlandırmak için Aziz James Yolu'ndaki hacılar için koruyucu bir sembol olmuştur; Dan, 2018: 43-53.

Yunus Balığı

Antik Greko-Romen kültüründe yunuslar, insanlara yardım eden, deniz kazalarında gemicileri kurtaran ve tanrıların (özellikle Poseidon ve Apollon) sevgisini kazanmış bilge canlılar olarak kabul edilmiştir. Yunus, yalnızca insana dost bir hayvan değil, aynı zamanda müziksever[130] bir canlıdır; melodik konserlerden, bilhassa da su orgunun[131] nağmelerinden büyülendiğinden söz edilmiştir (Plin. NH. 9.8). İnsandan ürkmez ve aksine gemileri karşılamaya gelir.

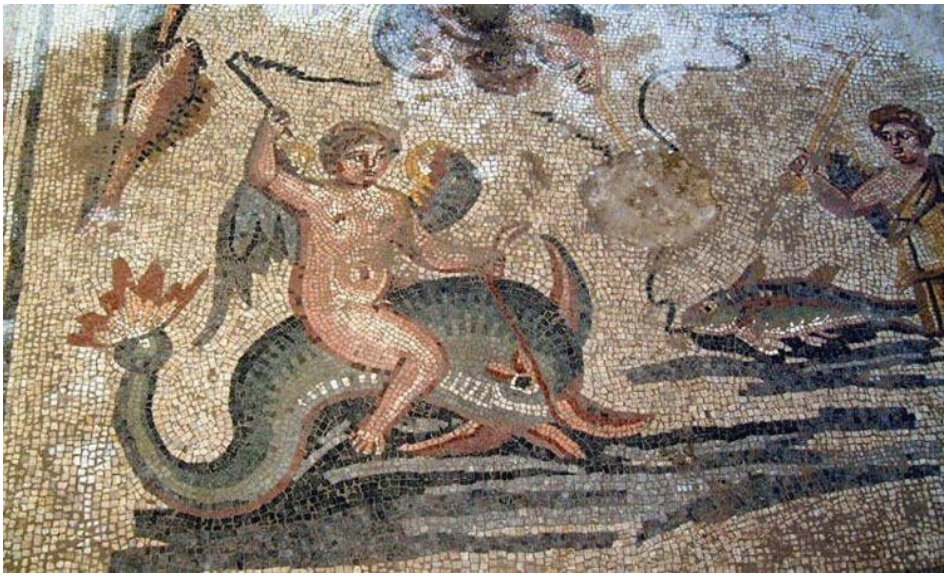

Fig. 74. Zeugma'dan "Yunuslu Eros" Mozaiği. Gaizantep Arkeoloji Müzesi.

Yaşlı Plinius, yunus balıklarını şöyle anlatmıştır (NH. 9.7): "Yalnızca deniz hayvanları arasında değil, bilinen tüm hayvanlar içinde en hızlısı yunustur. Hareketleri bir kuşunkinden daha süratli, bir okun uçuşundan daha ani ve seri olup; şayet ağzı burnunun çok aşağısında —neredeyse karnının ortasında— yer almasaydı, hiçbir balık onun takibinden kurtulamazdı" Nitekim açlık bastırdığında, derinlere doğru kaçan bir balığı suyun en dibine kadar takip eder; nefesini bu denli uzun süre tuttuktan sonra ise, yaydan fırlatılan bir okun hızıyla yeniden yüzeye fırlar. Hatta çoğu kez, bu tür anlarda sudan öyle bir sıçrayışla çıkar ki, bir geminin yelkenlerinin üzerinden dosdoğru aşarak geçer…. Yunus otuz yıl yaşar; bu gerçek, deneysel amaçla kuyruklarına atılan kesik izleri8 sayesinde tespit edilmiştir. Köpek Yıldızı'nın (Sirius) doğuşu sırasında otuz gün

[130] Symphoniæ cantu." Bu ifadenin bir tür müzik aleti olan "symphonia'nın müziği" ya da "müziğin birleşimi" anlamına da geldiği düşünülmektedir.

[131] Bu çalgı, borularının "hydraula"ya (yani su borularına) olan benzerliği ve körüklerinin su basıncıyla çalıştırılması nedeniyle bu şekilde adlandırılmıştır.

boyunca ortadan kaybolur ve o denli iyi gizlenir ki nereye gittiği bilinmez; su altında nefes alamadığı düşünüldüğünde bu durum daha da şaşırtıcıdır. Yunuslar, nedeni bilinmeyen bir sebeple kıyıya doğru hızla atılma eğilimindedirler… Ses çıkarmak yerine, bir insanınkine benzer iniltili bir ses çıkarırlar; sırtları kavisli, burunları ise yukarı dönüktür. İşte bu nedenledir ki hepsi "Simo" adını son derece şaşırtıcı bir biçimde tanır ve başka herhangi bir isimle değil, bu isimle çağrılmayı tercih ederler” .

“Lucrinuslu Yunus”, Roma Dönemi’ne ait, insan ile yunus dostluğunu anlatan ünlü mitoslardan biridir. Roma imparatoru Augustus Dönemi’nde (MÖ 27 - MS 14) Napoli yakınlarındaki Lucrinus Gölü'nde (Lacus Lucrinus) geçmiştir. Efsaneye göre, göldeki bir yunus, her gün gölün kenarından Baiae'deki okuluna yürüyen fakir bir çocuğa karşı büyük bir sevgi beslemeye başlamıştır. Çocuk her gün yunusu izlemek için durup, yunusa yanında getirdiği ekmek parçalarını vermiş ve böylece, zamanla yunus çocuğa alışmıştır. Çocuk kıyıdan seslendiğinde hemen yanına gelmiştir. Çocuk ani bir hastalık nedeniyle hayatını kaybettiğinde, yunus, her gün alışık olduğu kıyıya gelip çocuğun yolunu gözleyip, yas tutmuş ve en sonunda üzüntüden ölmüştür. Bu mitos, dostluğun simgesi olarak yüzyıllarca devam etmiştir (Plin. NH. 9. 8). Yazara şöyle devam etmiştir: “Bundan önce, Iasos kentinde yaşayan bir çocukla ilgili benzer bir hikâye anlatılırdı; bir yunus balığının bu çocuğa karşı uzun süre büyük bir sevgi beslediği görülmüştü. Nihayetinde, çocuk kıyıya doğru ilerlerken hayvan da hevesle onu takip ederken, gelgitin etkisiyle kumsala sürüklenmiş ve orada can vermişti. Büyük İskender, bu olağanüstü bağlılığı söz konusu tanrının lütfunun ikna edici bir kanıtı olarak yorumlayarak, bu çocuğu Babil'de Neptün'ün başrahibi tayin etti. Hegesidemus ayrıca bize, yine Iasos kentinde Hermias adında bir başka çocuğun daha bulunduğunu ve onun da benzer bir şekilde bir yunusun sırtında denizde dolaştığını; ancak bir keresinde aniden çıkan bir fırtına yüzünden hayatını kaybedip cansız bedeninin kıyıya getirildiğini; bunun üzerine, çocuğun ölümüne sebep olduğunu adeta kabul eden yunusun denize dönmeyip karaya yattığını ve orada can verdiğini aktarmıştır”.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Ath. Deip. (=Athenaios, Deipnosophisticarum Epitome) Kullanılan Metin ve Çeviriler: The Deipnosophistis. With an English English translation by C. B. Gulick. London- New York 1928. (The Leob Classical Library).

Cic. Nat. Deor (=Cicero, De Natura Deorum) Kullanılan Metin ve Çeviriler: With an English translation by H. Rackham, 1933. (The Loeb Classical Library).

Cicero, Nature of the Gods, from the Treatises of M.T. Cicero, translated by Charles Duke Yonge (1812-1891), Bohn edition of 1878.

Claudius Aelianus De Natura Animalium.

Hdt. (= Herdotos, Historiae). Kullanılan Metin ve Çeviri: Herodot Tarihi,

Hes. Theog. (=Hesiodos, Theogonia) Kullanılan Metin ve Çeviriler: Theogony. With an English translation by M. L. West. Oxford 1966.

Hesiodos, Theogonia, Eseri ve Kaynakları. Çev.: S. Eyüboğlu-A. Erhat. Ankara 1991.

Hom. Il. (=Homeros, Ilyada). Kullanılan Metin ve Çeviri: İlyada. Çev. A. Erhat-A. Kadir. İstanbu

Ov. Fast. (=Ovidius, Fasti). Kullanılan Metin ve Çeviriler: With an English translation Classical Texts Library.

Ovid. Met. (= Ovidius, Metamorphoses) Kullanılan Metin ve Çeviriler: Metamorphoses. With an English translation by F. J. Miller. London, New York 1960 (The Leob Classical Library). 1993.

Ovid. Met. (=Ovid, Dönüşümler) Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu, İstanbul: Panel Yayınları, 106.

Paus. (= Pausanias, Periegesis tes Hellados) Kullanılan Metin ve Çeviriler: Pausanian Description of Greece. With an Enhlish translation by W. H. Jones I-V. London, New York 1918-1935 (The Leob Classical Library).

Plin. NH. (= G. Plinius Secundus "Yaşlı", Naturalis Historia) Kullanılan Metin ve Çeviri: Pliny Natural History. With an English translation by H. R. Rackham, W. H. S. Jones, D. E. Eichholz I-X, Maa. London, 1938-1971 (The Loeb Classical Library).

Sen. Med. (=Seneca, Medea). Kullanılan Metin ve Çeviri: Two Tragedies of Seneca,Medea and The Daughters of Troy Rendered into English Verse, with an Introduction by Ella Isabel Harris (The Loeb Classical Library).

Strab. (= Strabon, Geographika) Kullanılan Metin ve Çeviriler: Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika) XII-XIII-XIV, Adnan Pekman, İstanbul, 2009.

Verg. (=Virgilius, Eclogue) Kullanılan Metin ve Çeviriler: Virgil, Eclogues, Aenid, the Minor Poems. With an English translation by H. Fairclough I-II. Cambridge, Mass.-London 1966-1967 (The Leob Classical Library).

Virgil. Aen. (=Virgilius, Aeneid)Kullanılan Metin ve Çeviriler: Virgil The Aeneid, Poetry in Translation.

Modern Kaynaklar

Abadie-Reynal, Catherine (2002), Les maisons à décors mosaïqués de Zeugma, *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* , 146 (2): 743–771

Abuagla, A. C. (2017). Antik Kaynaklar Işığında Megalesia Festivali. *Phaselis, Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi,* 3, 271-280.

Adıgüzel, G. ve Yılmaz Kolancı, B. (2017). Antikçağda Statünün Rengi: Mor / Purple: The Colour of Status in Antiquity, *Cedrus,* 5, 261-285.

Akbaş, N., Parıltı, U., karaoğlan, M. (2023). Priapos Kültüne Multidisipliner Yaklaşım Açısından Farklı Bir Bakış, *Külliye, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,* 4(1)161-172.

Alten, E. (2012). Miletos'lu Hesykhios Illustrius: Konstantinoupolis'in Yerel Tarihi. *Mediterranean Journal of Humanities, II* (2), 269-276.

Androutsos, G. (2006). Hermaphroditism in Greek and Roman Antiquity. *Hormones,* 5 (3), 214-217.

Anghelina, C. (2009). On The Mythology Of Okeanos. *Journal of Ancient Near Eastern Religions,* 143-150.

Berens, E. M. (2009). *The Myths & Legends of Ancient Greece and Rome*. MetaLibri.

Beydiz, M. G. (2019). *Gemibaş Figürleri,* Ankara: Çizgi Kitabevi.

Beydiz, M. G. (2023). *Su ve Deniz Mitolojisi: Tanrılar, Yaratıklar, Efsaneler.* Ankara: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Beydiz, M. G. (2024). Talassofobi'nin Mitolojik Temelleriyle Biçimlenen Gemi Süslemeciliği. (içinde 181-206), *Uluslararası Deniz ve Kıyı Folkloru Sempozyumu Bildiri Kitabı* (Ed. M. N. Önal -N. Özdemir), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı (AKMB).

Bøgh, B. (2013). The Hellenistic-Roman Cult of Isis. (içinde 228-241), *The Handbook of Religions in Ancient Europe* (Eds. Hammer et al.),

Borchhardt, J. (1970). Das Heroon von Limyra – Grabmal des lykischen Königs Perikles. *Archäologischer Anzeiger*, 353-390.

Boschloos, V., Devillers, A., Gubel, E., Hammeeuw, H., Jean, C., Goethem, L. V., Overmeire, S. V & Overlaet, B. (2014). The Ancient Near Eastern Glyptic Collections of the Royal Museums of Art and History Reconsidered, *Bulletin des Musées royaux d'Art et d'Histoire 83*, 23-43.

Boyana, H. (2004). Priapos Kültü. *Tarih Araştırmaları Dergisi,* 23(35), 31-44.

Campbell, G. (2015). Ampullae, Re-imbursed: A Formal Analysis of Medieval "Shell Shaped" Lead-Alloy Pilgrim Ampullae. Journal of Medieval Art and Architecture, 5 (2), 97-134.

Can, Ş. (2011). *Klasik Yunan Mitolojisi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Carbone, M. B. (2018). *Transformations of Scylla and Charybdis: Encounters with Otherness and Ancient Greek Myth in Post-Classical Perspective*. Doctoral thesis (Ph.D), UCL (University College London).

Champlin, E. (2011). "Tiberius and the Heavenly Twins", *The Journal of Roman Studies*, 101, 73-99.

Chugg, A. M. (2024). Shipwreck Grado I. *Archeologia e Calcolatori,* 32,(5), 157-166.

Cuvier, G. (1840). *Cuvier's Animal Kingdom,* London.

Çapar, Ö. (1978). Roma Tarihinde Magna Mater Kybele Tapınımı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 29(1), 167-189.

Dan, A. (2018). Galateia in the Land of the Amazons: The Silver Plate of Yenikend (Azerbaijan) and Cultural Transfers Between The Greco-Roman World and the Caucasus. Khazar Journal Of Humanities and Social Sciences, 20-79.

Demiceli, D. (2007). Altar of the Goddess Salacia from Trogir. *Opuscula Archaeologica,* 31(1), 69-80.

Demir, F. (2022). Aigeai Roma Evi Mozaikleri, Oannes, 4(1), 181-196.

Demiralp, D. (2025). Söylencebilimden Gökbilime- Klasik Çağ Yazınından Örneklerle Balina Takımyıldızı (Ketos Aithiopios), *Social Sience Development Journals,* 10 (49), 98-105.

Dinç, M. (2012). Reliefs of a Marine Thiasos from the Tralleis Bath. *OLBA, 20,* 191- 244. X

Dougherty, C. L. (2020). Why Does Aphrodite Have Her Foot on That Turtle?, A Journal of the Humanities and the Classics, 27 (3), 25-48.

Dunbabin, K. (1978). *The Mosaics of Roman North Africa*. Oxford.

Eraslan, Ş. (2012). Mozaik Sanatında Okeanos ve Tethys. *Art-Sanat,* 1, 157-166.

Eraslan, Ş. (2015). Tethys and Thaslassa in Mosaic Art. *Art Sanat,* 4/ 2015, 1-13.

Erhat, A. (1984). *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ezop Masalları (2017). Hzaırlayan Hasan Avni Yüksel, MEB Yayınları 6271,

Fontenrose, J. E. (1959). Python: *A Study of Delphic Myth and its Origins*. University of California Press.

Forsythe, G. (2005). *A Critical History of Early Rome: From Prehistory to the First Punic War*, University of Colifornia Press.

Garcia, A. L. (2025). *Charybdis, Sicily, Italy. H. Perdicoyianni-Paleologou (ed.). Lexicon of the Greek and Roman Cities and Place Names in Antiquity. c.1500B.C.-c500 A.D. Fasc.* 20.

Giunio, K. A (2013). Isis – The Sea Star and The Ceremony of nNavigium Isidis, Rheološki Muzej Zadar, 421-440.

Grimal, P. (2012). Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Hadas, G.-, Segal, İ., Yoffe, O. ve Stein, M. (2009). Study of Roman Anchor from The Dead Sea Shore, *Archaeometry*, 51(6), 1008 – 1014.

Hanffmann ve Bremmer (2016). "Oceanus (mythological)", *Oxford Classical Dictionary.*

Hardal, E. (2019). Grek Mitolojisinde İnsan Kurbanı. Uludağ Üniversitesi FenEdebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21 (38), 299-360.

Haskins, S. L. (2021). The Construction of A Goddess, *Religion & Literature ,* 52/53, 3/1, 27-46.

Hatay Konuşan Mozaikler (2011). TC Hatay Valiliği. Yayın No. 8.

Jaffe, A. (2013). Sea Monsters in Antiquity: A Classical and Zoological Investigation. *Berkeley Undergraduate Journal of Classics, 1*(2), 1-12.

Jellonek, S. (2018). Capricorn and The Star - The Astrological Symbols of Augustus. (içinde 74-82). *Augustus: from Republic to Empire.* (Ed. G. Bąkowska-Czerner- J. Bodzek).

Kaplan, Akal ve Şener (2024). Adana Bölge Müzesi'ndeki Mozaiklerde Balık Tutan Eros=Cupıdo(N)'Nun Düşündürdükleri *Academic Social Resources Journal,* 9(3), 254-266.

Karakuş, O. S. (2017). Menologia Rustica Colotianum: Roma Taşrasına Ait İstisnai Bir Takvim. *Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi,* 26, 315- 336.

Kitat, S. (2025). Between Egypt and Pompeii: The Cult of Isis Io in Egypt, *Acta Inter Culturalia,* 1-27.

Kitat, S. (2025). Marine Deities and Festivals in Græco-Roman Alexandria, *Bulletin de la Société Archéologique d'Alexandrie*, 50 (2), 335-380

Kondratieff, E. J. Lares Permarini, Aedes, https://www.digitalaugustanrome.org/records/lares-permarini-aedes/ 13. 10. 2026. Digital Augustan Rome.

Laflı, E. (2015). Eros Riding a Dolphin from Flaviopolis in Cilicia / Flaviopolis'ten Yunuslu Bir Eros, *Güncel Sanat, 15*, 10-11.

Leach, E. W. (2007). Claudia Quinta (Pro Caelio 34) and an altar to Magna Mater. *Dictynna* 4. 1-12.

Markowitz, M. (2016). Turtles and Tortoises on Ancient Coins. *Coin Week.* www.coinweek.com /featured-news/turtles-tortoises-ancient-coins/ , 1-5.

Mooney, G. W. (1912). *Commentary on Apollonius: Argonautica,* (Ed. G. W. Mooney) *Argonautica. Apollonius Rhodius*. London. Longmans, Green. Perseus Digital Library.

Neilson, H. (2007). A Terracotta Phallus from Pisa Ship E: More Evidence for the Priapus Deity as Protector of Greek and Roman Navigators. *The International Journal of Nautical Archaeology,* 31(2), 248–253.

Neira, L. (2011). The Sea Thiasos of Nereids and Tritons in the Roman Mosaics of Turkey. (içinde 631-654). *XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu,* 16 – 20 Ekim, 2009 Bursa, Türkiye: Ege Yayınları.

Nice, A. (2015). 'Castor and Pollux', *The Routledge Encyclopedia of Ancient Mediterranean Religions,* (Ed. E. Orlin), Routledge, London.

Nikoloska, A. (2012). The Sea Voyage of Magna Mater to Rome. *Histria Antiqua,* 21, 365-371.

Oestigaard, T. (2010). Osiris and the Egyptian Civilisation of Inundation: The Pyramids, the Pharaohs and Their Water World. (içinde 72-99). *History of Water*, *A, Series II, Volume 2, Rivers and Society: From Early Civilizations to Modern Times,* (Ed.T. Tvedt – R. Coopey), Bloomsbury Publishing.

Ogden, D. (2013). *Drakōn: Dragon Myth and Serpent Cult in the Greek and Roman Worlds, Oxford; New York*: Oxford University Press.

Öyken, E. (2013). Fasti'nin Açtığı Pencereden Roma Takvimine Bakış. *Sosyoloji Dergisi*, 3. (26), 191-212.

Öztürk, A. A. ve Tonay, A. M. (2019). *Cetacean Studies in Turkey byTudav*, İstanbul.

Papadopoulos, J. K. & Ruscillo, D. (2002). A Ketos in Early Athens: An Archaeology of Whales and Sea Monsters in the Greek World. *American Journal of Archaeology,* 106(2), 187-227.

Pérez, C. F. O. (2025). From Samothrace to Rome: the Journey of the Great Gods, (içinde 25-46), *Crossing Cultures: Encounters, Clashes and their Reception in Antiquity, Conference Proceedings (Università del Molise, Campobasso 15-16 May 2025)* (Ed. F. Cozza,- A. Malagrinò Mustica- L. Serino- D. Sitaro),

Platner, S. B. (1929). Lares. A Topographical Dictionary of Ancient Rome, 314-316.

Poulsen, B. (2011). Halikarnassos During The Imperial Period and Late Antiquity. (içinde 425-443). *Labraunda and Karia, Proceedings of the International Symposium Commemorating Sixty Years of Swedish Archaeological Work in Labraunda*, 2008 (Ed. L. Karlsson- S. Carlsson).

Radman (2020). A Retiarius' Trident from Siscia?. *Arheol. rad. raspr.* 19, 31-52.

Raghavan, R. G. (2017). The Hippocampus of Kuda: A Mediterranean Motif which Validates the ldentification of the Indo-Roman Port of Mandagora, *Journal of Indian Ocean Archaeology,* (13-14), 70-86.

Rich, (1890). *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities.* London: Longmans.

Rony, R. (2018). Ships' Names and their Significance in Greco-Roman Period, *Proceedings of the 4 th Biennial of Architectural and Urban Restoration, BRAU4 host of the Itinerant Congress Hidden Cultural Heritage: Under Water, Under Ground And Within Buildings* 15–30 April, 2018.

Rose, H. J. ve Scheid, J. (1958). "Neptunus", Oxford Classical Dictionary.

Rosin, D. (2022). The starfish as Symbol and Its Multiple Meanings in Sand Play Therapy, *Journal Of Sandplay Therapy*, 31(2), 47- 60.

Ruck, C. (2016). The Myth of the Lernaean, (içinde 795-803), The Cnidaria, Past, Present and Future, (Ed. S. Goffredo – Z. Dubinsky), Springer.

Schmitz, L. (1875). Neptunalia. *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities,* John Murray, London.

Scullard, H. H. (1981). *Festivals and Ceremonies of the Roman Republic*, Cornell University Press.

Serrano, J. A. G. (2026). Noticia sobre un bronce romano que representa a un leocampus , procedente de Tvriaso (Tarazona, Zaragoza), *Salduie,* 26(1), 169-178.

Shelaih, R. M. (2022). Capricorn Image on Ancient Roman Coins. *Journal of the Association of Arab Universities for Tourism and Hospitaly (JAAUTH),* 22,(4), 1-27.

Slater, N. W. (2006). Priapus and the Shipwreck (Petronius, Satyricon 100–114). *Ancient Narrative,* 294-301.

Smith, M. E. (2009). *To Seek the Boundaries of the Roman Lares: Interaction and Evolution*, Master's of Arts, Faculty of the University of Kansas.

Şahin, D. (2017). *Roma Mitolojisi,* Uludağ Üniversitesi Yayınları, İstanbul: SD Yayınevi.

Tekin, O. (2010). *Eski Yunan Tarihi ve Roma Tarihine Giriş.* İstanbul.

Turak, Ö. (2018). Boğa ve Trident: Poseidon'un Kökeni Üzerine Bir İnceleme. *MASROP E-Dergi*, 12(1), 35-48

Uzunel, Ö. (2025). Mithraizm'de Ritüel ve İnisiyasyon Pratikleri, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 59-75.

Ünlüoğlu, B. B M. (2002). *Anadolu'da İsis*, Yüksek Lisans Tezi, T. C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, İstanbul.

Waites, M. C. (1920). The Nature of the Lares and Their Representation in Roman Art. *American Journal of Archaeology,* 24(3), 241-261.

Williams, E. R. (1985). Isis Pelagia and a Roman Marble Matrix from The Athenian Agora. *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens,* 54(2), 109-119.

Aynur CİVELEK Doğum Yeri ve Tarihi: İzmir, 1970.

Eğitim Durumu

Lisans: 1987-1991. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı.

Yüksek Lisans: 1991-1994. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı.

Doktora: 1995-2001. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı.

1995 yılından itibaren Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Katıldığı Kazılar ve Yüzey Araştırmaları:

1988-1991. Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal başkanlığında yürütülen Smyrna antik kenti (Bayraklı Tepekule Höyüğü) kazıları.

1991-2019 Prof. Dr. Ömer Özyiğit başkanlığında yürütülen Phokaia (Eski Foça) antik kenti kazıları.

1996 Denizli Müzesi başkanlığında yürütülen Sazakdağı kurtarma kazısı.

1996-1998. Yard. Doç. Dr. Rafet Dinç başkanlığında yürütülen Tralleis (Aydın) antik kenti kazıları.

2006-2008 Prof. Dr. Abdullah Yaylalı başkanlığında yürütülen Tralleis antik kenti kazıları.

2011-2013 Prof. Dr. Aslı Saraçoğlu başkanlığında yürütülen Tralleis antik kenti kazıları.

2023-2025 Prof. Dr. Murat Çekilmez başkanlığında yürütülen Tralleis antik kenti kazıları.

İletişim

e-posta Adresi: acivelek@adu.edu.tr

Yunus Emre BAHADIR Tonya- Trabzon. 1994.

Eğitim Durumu

Lisans: 2021. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Aydın.

Yüksek Lisans: 2026. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı. Aydın.

Mesleki Deneyim

2016 Yılı Tralleis Antik Kenti Kazısı , Aydın (öğrenci).

2016 Yılı 7. Uluslararası Arkeoloji Öğrencileri Sempozyumu / Karabük. (öğrenci).

2024 Yılı Tralleis Antik Kenti Kazısı, Aydın. (Arkeolog- Heyet Üyesi).

2025 Yılı Tralleis Antik Kenti Çevre Düzenleme Projesi, Aydın. (Arkeolog- Heyet Üyesi).

2025 Yılı Tralleis Antik Kenti Kazısı (Arkeolog- Heyet Üyesi).

2026 Yılı Tralleis Antik Kenti Kazısı (Arkeolog- Heyet Üyesi).

İletişim

e-posta Adresi: yunusemrebahadir@gmail.com / 2330400101@stu.adu.edu.tr